

KOMMUNPROFIL 2024 DEL 1

FAKTA OM FOLKHÄLSAN I NYKÖPINGS KOMMUN

Innehållsförteckning

INLEDNING	7
Bakgrund	7
Kommunprofil - syfte och innehåll	7
Sveriges folkhälsopolitiska mål	8
Hälsans bestämningsfaktorer	8
BAKGRUNDSFAKTA OM NYKÖPINGS KOMMUN OCH DESS INVÅNARE	11
Befolkningsutvecklingen	11
Ålders- och könsfördelning	12
Familjesammansättning	13
Födelseetal	14
Medellivslängd.....	14
FOLKHÄLSANS UTVECKLING I NYKÖPINGS KOMMUN.....	15
Positiva trender	15
Negativa trender.....	15
Covid-19 pandemins konsekvenser för folkhälsan.....	16
1. DET TIDIGA LIVETS VILLKOR	17
Barnvaccinationer	17
Barnfattigdom	18
Barn inskrivna i förskolan	18
Personal i förskolan	19
Kompletterande uppgifter om ungas livssituation	19
2. KUNSKAPER, KOMPETENSER OCH UTBILDNING	21
Trivsel i skolan	21
Elevinflytande i skolan.....	22
Behöriga till gymnasieskolan	22
Utbildningsnivå	23
Unga som varken arbetar eller studerar (UVAS).....	23
3. ARBETE, ARBETFÖRHÅLLANDEN OCH ARBETSMILJÖ	24
Arbetslöshet	24
Långtidsarbetslöshet.....	25
Ohälsotal.....	25
Sjukpenningdagar	26

Långvarig sjukdom med nedsatt arbetsförmåga.....	27
Arbetssskador.....	27
Sjuk- eller aktivitetsersättning	28
4. INKOMSTER OCH FÖRSÖRJNINGSMÖJLIGHETER	29
Disponibel inkomst per person	29
Disponibel inkomst efter födelseland	29
Ekonomiskt bistånd	30
Låg ekonomisk standard, relativ	30
Ekonomisk utsatthet bland barn	30
5. BOENDE OCH NÄRMILJÖ	31
Trångboddhet.....	31
Hemlöshet	32
Trygghet och brottslighet.....	32
Invånarnas upplevda trygghet	33
Ungas upplevda trygghet.....	33
Rädsla för att bli överfallen	33
Oro att utsättas för brott samtliga.....	34
Oro att utsättas för brott geografiskt.....	34
Faktisk utsatthet för brott.....	35
Polisens engagemang i lokala problem	35
Anmälda brott.....	35
Nyköpings arbete med våld i nära relationer och brottsoffer.....	36
Luftföroreningar	37
Buller	38
Skador och förgiftningar.....	39
Själv mord.....	39
Förekomst av klamydia	40
Förekomst av läkemedelsresistenta smittämnen.....	40
Miljöcertifierade skolor och förskolor	41
Ekologisk åkermark	41
6. LEVNADSVANOR	42
Sexualitet och reproduktiv hälsa.....	42
Aborter.....	43
Tonårsaborter	43

Sexuellt våld och tvång	44
Våldtäkter	44
Utsatt för sexuell beröring	44
Fysisk aktivitet	44
Fysisk aktivitet bland vuxna	45
Fysisk aktivitet bland unga	45
Övervikt.....	45
Hjärt- och kärlsjukdom.....	46
Diabetes.....	47
Andel cyklister.....	47
Tillgång till gång- och cykelvägar.....	48
Tillgång till grönområden.....	48
Matvanor och livsmedel.....	49
Kostvanor bland vuxna.....	49
Kostvanor bland unga.....	50
Ekologisk mat.....	50
Ungas läskvanor.....	50
Tandhälsa	51
Avstått tandvård av ekonomiska skäl trots behov.....	52
Tobak, alkohol, narkotika, dopning och spel.....	52
Alkoholvanor bland vuxna.....	52
Alkoholkonsumtion bland ungdomar.....	53
Berusningsdrickande bland ungdomar.....	53
Dödlighet på grund av alkoholintag	54
Tillgänglighet av alkohol.....	54
Serveringstillstånd	54
Alkoholförsäljning	54
Rattfylleri	55
Narkotika	55
Narkotikavanor bland unga.....	55
Cannabisanvändning bland vuxna	56
Dödlighet i narkotika.....	56
Narkotikarelaterade brott.....	57
Dopingmissbruk	57

Tobak	58
Rökvanor bland vuxna.....	58
Rökvanor bland gravida.....	59
Rökvanor bland spädbarnsföräldrar	59
Ungas tobaksvanor.....	60
Dödlighet i lungcancer	60
Snusvanor bland vuxna.....	60
Snusvanor bland unga	61
E-cigarettor.....	61
Spelberoende	62
7. KONTROLL, INFLYTANDE OCH DELAKTIGHET.....	63
Valdeltagande.....	63
Medborgarnas inflytande över kommunens politiska beslut och verksamheter	64
Ungas politiska engagemang	65
Förvärvsarbetande	65
Jämställdhet.....	66
Förtroendevalda uppdelat på kön	66
Föräldrapenning uppdelat på kön	66
Medlemskap i föreningar	66
Kommunens driftskostnad för kulturverksamheter	67
Bokutlåning	67
Invånarnas syn på biblioteksverksamheten.....	68
Det lokala kultur- och nöjeslivet.....	68
Tillit till andra människor.....	68
8. EN JÄMLIK OCH HÄLSOFRÄMJANDE HÄLSO- OCH SJUKVÅRD.....	70
Självskattad hälsa.....	70
Självskattad hälsa bland vuxna.....	70
Självskattad hälsa bland unga.....	71
Psykiskt välbefinnande.....	72
Hälso- och sjukvårdens betydelse för folkhälsan.....	72
Tillgänglighet till hälso- och sjukvård.....	72
Väntetid för läkarbesök.....	73
Vårdkö för operation.....	73

Hälsopolitiskt åtgärdbar dödlighet	74
Förtida dödlighet.....	74
KÄLLFÖRTECKNING	75

INLEDNING

Bakgrund

Ett av fem verksamhetsområden i Nyköping kommuns Program för social hållbarhet är God och jämlik hälsa i livets alla skeden. Inom detta område är den politiska viljeinriktningen att Nyköpings kommun gemensamt ska bidra till att skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik psykisk och fysisk hälsa i hela befolkningen och utifrån det kommunen har rådighet över sträva efter att minska hälsoklyftor i befolkningen. Denna inriktning återspeglar det övergripande nationella målet för folkhälsopolitiken som är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation. För att få en bred bild av folkhälsan i Nyköping tas en utförlig beskrivning fram vartannat år. Beskrivningen återfinns i följande dokument "Kommunprofil - fakta om folkhälsan i Nyköpings kommun". Detta är den tolfte profilen sedan 2002.

Kommunprofil - syfte och innehåll

Följande kommunprofil är framtagen av Enheten för Strategisk Samhällsplanering på Samhällsbyggnad och syftar till att beskriva invånarnas levnadsförhållanden, levnadsvanor och hälsa. Nyköpings kommunprofil kan ses som ett komplement till SKR:s kommunrapport *Strategi för hälsa 2023*. Dels för att profilen ger en mer detaljerad beskrivning av befolkningens bakgrund och förutsättningar dels för att profilen innehåller betydligt fler indikatorer.

Kommunprofilens samlade information om folkhälsoläget kan användas som underlag för fortsatt analys och diskussion samt för prioritering och planering av förebyggande och hälsofrämjande insatser. Profilens innehåll riktar sig främst till målgrupperna beslutsfattande politiker respektive tjänstemän inom Nyköpings kommun. Kommunprofilen innefattar varken analys av orsakerna till skillnader i utfallet eller förslag på åtgärder, utan ger en beskrivande bild av folkhälsoläget.

Kommunprofilen består av två delar. I del 1 redovisas folkhälsoläget i hela kommunen och i del 2 redovisas de viktigaste indikatorerna på stadsdels- och sockennivå. Del 1 inleds med en beskrivning av Sveriges folkhälsopolitik och en teoretisk genomgång av faktorer som påverkar folkhälsan på olika nivåer i samhället. Därefter ges en beskrivning av befolkningens grundläggande levnadsförhållanden och demografiska sammansättning. Rapportens huvuddel inleds med en sammanfattning av välfärden och folkhälsoläget i Nyköping varpå en mer omfattande beskrivning av folkhälsan ges utifrån 100 indikatorer. Indikatorerna är fördelade under de åtta nationella folkhälsomålen och redovisas oftast över tid och i jämförelse med länet och riket. Indikatorerna utgörs av både registerdata och kvalitativa data, som till exempel befolkningsundersökningar. Majoriteten av indikatorerna redovisas uppdelat på kön och/eller åldersgrupper. Rapportens fakta är i huvudsak hämtad från Folkhälsomyndighetens Folkhälsodatabas. En utförlig källförteckningen återfinns i slutet av rapporten.

Sveriges folkhälsopolitiska mål

I juni 2018 antog riksdagen ett nytt övergripande mål och en ny målstruktur för folkhälsopolitiken, som innebär en mer långsiktig och förebyggande struktur för folkhälsoarbetet. Genom att stärka jämlikhetsaspekten i folkhälsomålet, samt att renodla antalet målområden, är syftet att bidra till att hälsoklyftorna i samhället minskar.

Det övergripande målet för folkhälsopolitiken har omformulerats med ett tydligare fokus på jämlik hälsa. Det nationella målet för folkhälsopolitiken är att skapa samhällsliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation. Målet innebär att statliga myndigheter som har uppgifter eller verksamhet som påverkar folkhälsan ska beakta effekterna på folkhälsan.

Folkhälsopolitikens sektorsövergripande mål- och uppföljningsstruktur har åtta målområden:

1. Det tidiga livets villkor
2. Kunskaper, kompetenser och utbildning
3. Arbete, arbetsförhållanden och arbetsmiljö
4. Inkomster och försörjningsmöjligheter
5. Boende och närmiljö
6. Levnadsvanor
7. Kontroll, inflytande och delaktighet
8. En jämlik och hälsofrämjande hälso- och sjukvård

Målområdena syftar till att tydliggöra vilka bestämningsfaktorer som är avgörande för att uppnå en god och jämlik hälsa i hela befolkningen. De första sju målområdena utgör livsområden som omfattar viktiga resurser avgörande för en god och jämlik hälsa. Det åttonde och sista målområdet - En hälsofrämjande hälso- och sjukvård - markerar att hälso- och sjukvårdens verksamhet bör bli bättre på att möta de skillnader som finns mellan sociala grupper vad gäller insjuknande, behandling och konsekvenser av sjukdom och ohälsa.

För att stärka det långsiktiga arbetet med matvanor och fysisk aktivitet tillkommer ett särskilt delmål: Ett samhälle som främjar ökad fysisk aktivitet och bra matvanor för alla.

Hälsans bestämningsfaktorer

Begreppet folkhälsa används för att beskriva hela befolkningens eller olika befolkningsgruppers hälsotillstånd till skillnad från enskilda individers hälsa. En god folkhälsa innebär att så många som möjligt har en bra hälsa, fysiskt och psykiskt, och att hälsan är jämlikt fördelad mellan olika grupper i samhället.

Folkhälsan påverkas av människans livsvillkor och levnadsvanor. I första hand av livsvillkoren, det vill säga vilket samhälle vi lever i, demokrati och delaktighet, våra

arbetsvillkor, utbildningsnivån, bostadssituationen och den yttre miljön. Även arvet och den sociala situationen har betydelse för folkhälsans utveckling. Exempel på levnadsvanor som påverkar den fysiska eller psykiska hälsan är stress, fysisk aktivitet, kost samt möjligheten till vila och rekreation. Våra tobaks- och alkoholvanor är andra exempel på faktorer som påverkar hälsan i stor utsträckning.

Modellen nedan illustrerar vilka faktorer som påverkar och bestämmer folkhälsan. Bilden synliggör hur tvärsektorielt folkhälsoarbete måste vara och hur många olika aktörer som har betydelse i det förebyggande arbetet.

Folkhälsans bestämningfaktorer

Halvcirkeln under mitten

Ålder, kön och arv är delar som människan inte själv kan påverka, men de spelar en viktig roll för vilka förutsättningar hon har i livet. Denna del går aldrig att bortse från i folkhälsoarbetet. Trots att folkhälsoarbetet huvudsakligen fokuserar på grupp- och samhällsnivåerna ligger dessa faktorer alltid i bakgrunden.

Första halvcirkeln ovanför mitten

Socialt stöd, nätverk och kontakter är människans närmsta resurser vilka skapar gemenskap, känsla av sammanhang, framtidstro, trygghet osv. Denna del är oerhört viktig för livet, hälsan samt för självkänslan och grundläggs tidigt i livet, framförallt när människorna som barn grundlägger sina sociala förmågor. Ett barn som redan från födseln har en stabil och trygg omgivning växer upp till en trygg och säker vuxen.

Andra halvcirkeln ovanför mitten

Levnadsvanor är en del människan kan påverka till exempel matvanor, motionsvanor tobaksvanor osv. Denna del påverkas av hur väl de tidigare delarna fungerar. Finns ett stabilt och tryggt socialt nätverk är det lättare att göra hälsosamma val. Det fungerar även som ett skyddsnät som fångar de som gör riskfyllda val. Här har samhället ett stort ansvar genom att stötta, underlätta och möjliggöra ett hälsosamt liv med information och kunskap, mötesplatser, skydd samt möjligheter.

Tredje halvcirkeln ovanför mitten

Livsvillkoren påverkas av sysselsättningsstatus, arbetsmiljön, utbildningsnivå, fritidssysselsättningar och vilka möjligheter det finns att göra givande saker. Det handlar även om närhet till vård, livsmedelsutbud, boendesituation, kommunikationer, omsorg osv. Listan kan göras lång och utgörs av yttre komponenter som påverkar hälsan. En bra utbildning gör det lättare att få ett arbete, vilket leder till högre inkomster och en förbättrad ekonomisk situation, vilket ger ökade valmöjligheter och möjligheter att påverka sin livssituation.

Yttre halvcirkeln ovanför mitten

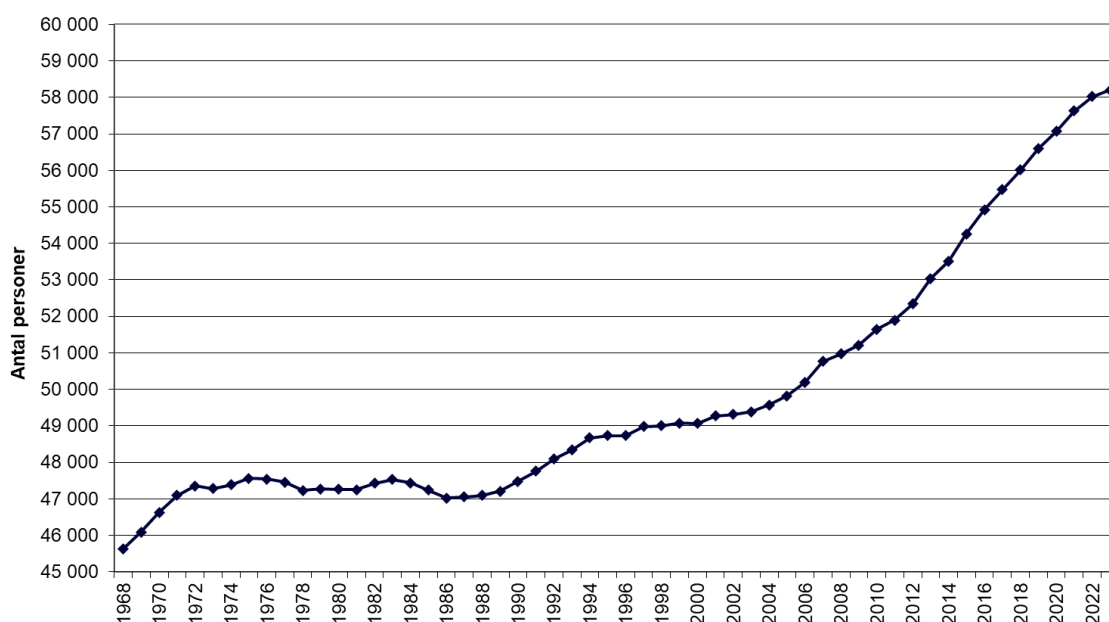
Omgivningsfaktorerna innefattar miljö och samhällsekonomiska strukturer och är kanske det som är grunden för folkhälsa. Finns det tillgång till rent vatten, fungerar avfallshanteringen och finns det grönområden där människor bor? Människan är en del av ett ekosystem. Inte bara ett system där det handlar om att äta, växa, föröka sig o.s.v. utan även ett system där omgivningen påverkar hälsan och där olika människor påverkar varandra. Ett effektivt folkhälsoarbete måste därför utgå både från kunskap om vad som påverkar hälsan och från mer övergripande strukturella förhållanden eftersom allt detta påverkar den individuella hälsan och livsstilen.

BAKGRUNDSFAKTA OM NYKÖPINGS KOMMUN OCH DESS INVÅNARE

Befolkningsutvecklingen

Nyköpings kommun hade 58 200 invånare den 31/12 2023 vilket var en ökning med cirka 12 600 personer sedan den 31/12 1968. Procentuellt sett var ökningen 27,6 % under den aktuella tidsperioden. Under tiden 1972-89 stagnerade dock befolkningen, varför huvuddelen av befolkningsökningen har ägt rum från 1990 och framåt. Under åren 2012-2021 var befolkningstillväxten ovanligt hög. Allra högst var ökningen år 2015 då invånarantalet steg med 754 personer.

Folkmängd 31/12 åren 1968-2023

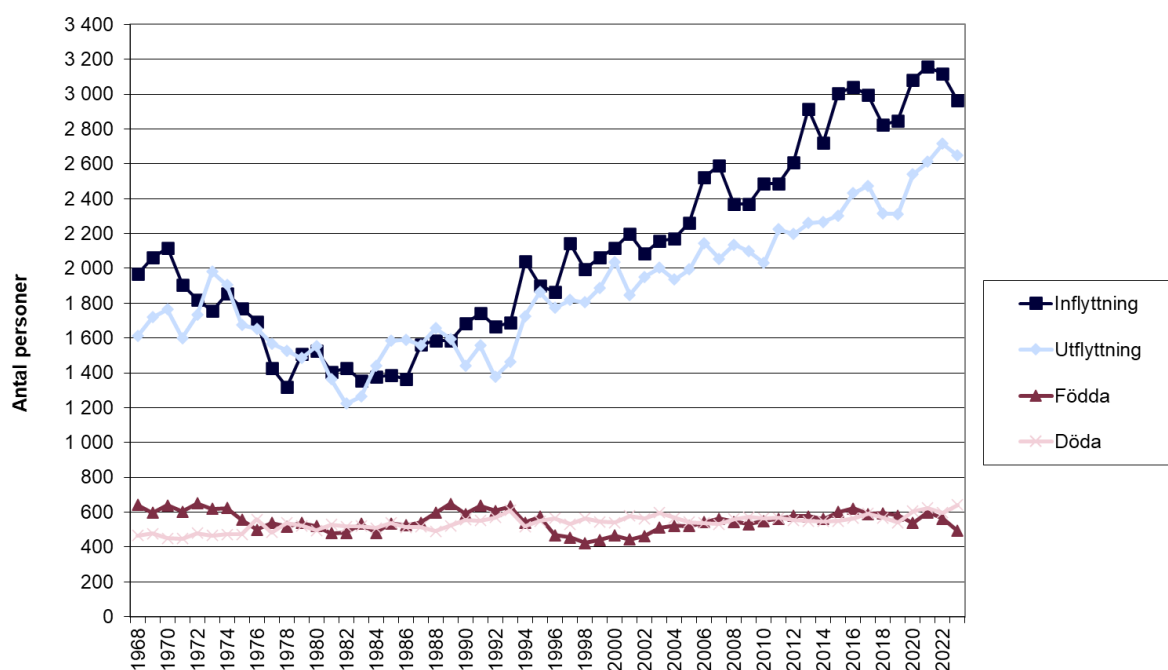
Källa: SCB

Antalet födda har varierat från drygt 400 till drygt 600 sedan 1968. I början av 1990-talet var antalet födda högst varpå en nedgång följde som varade fram till 1998 då kurvan vände uppåt igen. Antalet döda har varierat relativt lite under de senaste 50 åren. En stigande trend kan dock skönjas. Dödsrisken som är antalet döda under ett år delat med medelfolkmängden är lägre i kommunen än i riket som helhet för kvinnor men högre för män.

Såväl in- som utflyttningen sjönk från början av 1970-talet till början av 1980-talet för att därefter stiga stadigt år för år. Inflyttarna från vårt eget län står för 28% av inflyttningen till kommunen. Denna andel har ökat något under de senaste åren medan andelen inflyttade från övriga Sverige har minskat klart. Inflyttningen från utlandet är liten i förhållande till inrikesinflyttningen och den har dessutom

minskat kraftigt sedan mitten av 2010-talet. De senaste tio åren har inflyttningen legat högre än 2 700 personer/år. Såväl utflyttningen till länet som utflyttningen till övriga Sverige har ökat under den senaste tioårsperioden. Utflyttningen till utlandet har ökat markant under de senaste fem åren. Utflyttningen ligger för närvarande på cirka 2 600 personer/år. De kommuner som Nyköpings kommuns invånare flyttar till har i sin tur många invånare som flyttar från den egna kommunen till Nyköpings kommun.

Befolkningsförändringar 1968-2023

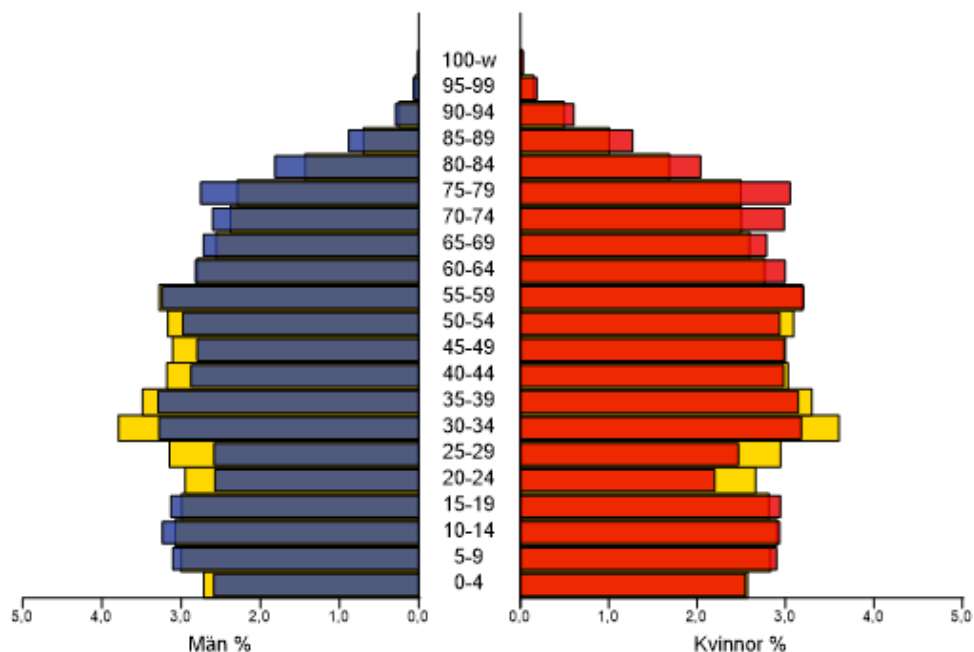
Källa: SCB

Ålders- och könsfördelning

I befolkningspyramiden nedan jämförs ålders- och könsfördelningen i kommunen med fördelningen i riket 2023-12-31. Den största skillnaden mellan befolkningen i Nyköpings kommun och hela Sveriges befolkning är att Nyköpings kommun har lägre andel 20-39 åringar. Detta faktum kan förklaras med att Nyköping inte har någon egen högskola varför de ungdomar som vill skaffa sig en högre utbildning måste söka sig utanför kommunen. En del av dessa kommer dock tillbaka senare när de är klara med sin utbildning och skaffat jobb och familj. Den andra stora skillnaden är att Nyköpings kommun har en högre andel 60-89 åringar än riket som helhet. Det är dock enbart Nyköpings tätort som har denna höga andel äldre medan kommunens landsbygdsområden ligger under riksgenomsnittet. Detta kan förklaras med att Nyköping är en attraktiv stad att bo i när man blir äldre tack vare sina små avstånd och väl utbyggda service. Könsfördelningen är jämn. Vid

det senaste årsskiftet bodde 29 313 kvinnor och 28 887 män i kommunen, vilket motsvarar en procentandel på 50,4% kvinnor och 49,6% män.

Befolkningspyramider 2023-12-31 för Nyköpings kommun (i förgrunden) och Sverige (i bakgrunden).

Källa: SCB

Familjesammansättning

År 2023	Nyköpings kommun	Nyköpings kommun, %	Riket, %
0 barn	24 908	79,1%	78,8%
1 barn	2 571	8,2%	8,8%
2 barn	2 845	9,0%	9,1%
3 barn	859	2,7%	2,6%
4+ barn	299	0,9%	0,7%
Totalt	31 482		

Källa: SCB

Familjesammansättningen i Nyköpings kommun avviker från riksgenomsnittet på så sätt att andelen familjer utan barn är fler och andelen familjer med 1 barn är färre i kommunen. Det finns dock klara skillnader mellan olika kommundelar.

Födelsetal

År	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017	2019	2021	2023
Nyköping	1,94	2,07	1,91	1,96	1,97	1,99	1,87	1,82	1,85	1,49
Riket	1,77	1,88	1,94	1,90	1,89	1,85	1,78	1,71	1,67	1,45

Källa: SCB

Antalet födda barn per kvinna i Nyköpings kommun minskade kraftigt år 2023 men låg ändå något över riksgenomsnittet. Tittar man lite längre tillbaka i tiden så har kommunen konstant legat över rikets nivå under de senaste 30 åren med undantag för något enstaka år.

Medellivslängd

Medellivslängden är ett övergripande mått som ofta används för att beskriva hälsa. Måttet ger en samlad bild av samhällets resultat för att skapa förutsättningar för bättre livsvillkor, levnadsförhållanden och levnadsvanor. Medellivslängden speglar även hälso- och sjukvårdens arbete. Medellivslängden i Sverige stiger. Åren 2019-2023 var medellivslängden i Sverige 84,7 år för kvinnor och 81,2 år för män. Det var för båda könen en klar ökning jämfört med åren 1999-2003. Medellivslängden i Nyköping följer rikets utveckling generellt. I Nyköping är dock medellivslängden för män något högre än rikssnittet. Statistiska centralbyrån räknar i sin riksprogno över befolkningsutvecklingen med att medellivslängden kommer att öka med ytterligare 5,8 år för män och 4,8 år för kvinnor fram till år 2070.

Medellivslängd	Nyköpings kommun	Riket	Nyköpings kommun	Riket
	1999-2003	1999-2003	2019-2023	2019-2023
Män	78,0	77,5	81,6	81,2
Kvinnor	82,1	82,1	84,5	84,7

Källa: SCB

FOLKHÄLSANS UTVECKLING I NYKÖPINGS KOMMUN

Kommunprofilen visar att folkhälsan bland Nyköpingsborna på flera håll följer den nationella utvecklingen, men också att det finns positiva och negativa trender för enbart Nyköping. Det är framför allt Nyköpingsbornas levnadsvanor som skiljer sig. Det är ofta stora skillnader i ohälsa bland kvinnor och män, personer med lång respektive kort utbildning samt den geografiska tillhörigheten, vilket är signifikant för folkhälsans utveckling generellt.

Positiva trender

Positiva trender för både Nyköping och Sverige generellt är att medellivslängden ökar, dödligheten i hjärtinfarkt och lungcancer minskar, andelen vuxna med dålig tandhälsa minskar och andelen ungdomar som dricker alkohol minskar. En annan positiv trend är att andelen vuxna som äter frukt och grönt minst 2 gånger/dag har ökat. Dessutom har andelen personer med långvarig sjukdom i kommunen minskat över tid.

Områden där Nyköping sticker ut positivt är att den förtida dödligheten för kvinnor har minskat och att självmorden för män har minskat. Andra positiva trender är att invånarnas tandhälsa har förbättrats och att andelen rökande spädbarnsföräldrar har minskat. Vidare har rökningen bland män minskat på senare år och dödligheten i lungcancer har minskat för båda könen.

Flera grundläggande förutsättningar för en god hälsa och välfärd har också förbättrats i Nyköping. Andelen förvärvsarbete har ökat liksom utbildningsnivån hos befolkningen medan andelen med låg ekonomisk standard har minskat.

Negativa trender

Negativa trender för både Nyköping och Sverige generellt är att allt fler unga flickor skattar sin allmänna hälsa sämre samt att samma målgrupp liksom vuxna kvinnor känner sig otrygga och rädda för att gå ut på kvällen. Vidare har andelen med diabetes ökat. Den narkotikarelaterade dödligheten ökar också.

Områden där Nyköping sticker ut negativt jämfört med riket eller länet är att gravida röker i större utsträckning och att den fysiska aktiviteten bland ungdomar är lägre. Samtidigt är utbildningsnivån klart lägre i kommunen än i riket som helhet medan andelen unga som varken arbetar eller studerar är högre. Antalet arbetsskador är betydligt högre i kommunen än i riket.

Andra negativa trender är att den självs kattade hälsan har försämrats hos män, att berusningsdrickandet bland ungdomar har ökat, att fler flickor än pojkar i årskurs 9 dricker alkohol samt att andelen unga som äter frukt och grönt så gott som dagligen har minskat kraftigt. Vidare har snusandet ökat markant både hos ungdomar och vuxna liksom användandet av e-cigarett. Slutligen har andelen överviktiga vuxna ökat.

Covid-19 pandemins konsekvenser för folkhälsan

När den här kommunprofilen publiceras har pandemin klingat av och covid-19 klassas inte längre som en samhällsfarlig sjukdom. Covid-19 har haft en direkt effekt på människors hälsa genom sjukdom och dödlighet, men folkhälsan har också påverkats indirekt till följd av pandemin och de åtgärder som införts. Några effekter på folkhälsan beskrivs nedan. Hur pandemins konsekvenser för folkhälsan ser ut på lång sikt återstår att se.

Under pandemin såg vi vissa förändringar i livsvillkor och levnadsvanor. Exempelvis ökade arbetslösheten i början av pandemin och vissa grupper drabbades hårdare än andra. När det gäller levnadsvanor rapporterade unga (i åldern 16-29 år) vissa negativa förändringar under 2020, till exempel att de satt mer stilla. Folkhälsomyndigheten har också visat att spelproblemen ökade i vissa grupper. På befolkningsnivå ses vissa förändringar i den psykiska hälsan under pandemins första år, men även här kvarstår de långsiktiga konsekvenserna att analysera.

I 2021 års undersökning av den nationella folkhälsoenkäten *Hälsa på lika villkor* ställde Folkhälsomyndigheten frågor om upplevelser av covid-19-pandemin. Undersökningen visar bland annat att en tredjedel undvikit att söka vård, som till exempel sjukvård, tandvård, psykolog eller mödravård, och en femtedel att de fått vårdbesök inställda av vårdgivare. De äldsta och de yngsta åldersgrupperna har besvärats av isolering och ensamhet i störst utsträckning under pandemin och ensamhet var mer vanligt förekommande bland kvinnor än bland män, men en eventuellt långvarig effekt av detta är ännu ej klarlagd.

År 2024 publicerade Folkhälsomyndigheten en rapport om pandemins konsekvenser för barn och unga. Framförallt i början av pandemin kände många en stark oro och rädsla för sjukdomen. Unga från bostadsområden där en stor andel av invånarna har migrationserfarenhet upplevde mer rasism och diskriminering än tidigare, och en förstärkt känsla av utanförskap. De som behövde särskilt stöd i skolan upplevde svårigheter med distansundervisningen.

Barn och unga hade även en del positiva upplevelser av pandemin, oavsett bakgrund. Bland annat tyckte många att de fick bättre relationer med familj och vänner på grund av restriktionerna, och särskilt de yngre barnen uppskattade att tillbringa mer tid med familjen. Andra positiva konsekvenser var mer utomhusaktiviteter och fler utflykter i naturområden nära hemmet. Pandemin verkade också ha skapat ett generationsminne, en känsla av samhörighet bland "vi som var ungdomar under pandemin och vet hur det var".

1. DET TIDIGA LIVETS VILLKOR

Indikatorer för målområdet:

- Barnvaccinationer
- Barnfattigdom
- Barn inskrivna i förskolan
- Personal i förskolan
- Kompletterande uppgifter om ungas livssituation

Det tidiga livets villkor är avgörande för barns och ungdomars fysiska och psykiska hälsa. Familjesituationen med omgivande sociala nätverk har en stor betydelse för barnets utveckling och framtid. Förskolan och skolan är andra viktiga stödjande miljöer i barn och ungas uppväxt. Förutsättningarna för att leva ett bra liv med en god hälsa ser väldigt olika ut. Allt fler skolbarn lider av oro, nedstämdhet, sömnbesvär, trötthet och huvudvärk och unga flickors stressrelaterade symptom ökar parallellt med antalet unga som vårdas på sjukhus för depression och ångest. Det är viktigt att samhället tidigt identifierar och uppmärksammar utsatta barn och unga och sätter in åtgärder på olika nivåer. Insatser för att främja hälsa och förebygga ohälsa bland barn och unga är därför en god investering, både för hälsan och för samhällsekonomin.

Barnvaccinationer

Vaccinationer är en av de viktigaste och mest kostnadseffektiva långsiktiga åtgärderna för att förbättra folkhälsan. Nyköpings kommun har en mycket hög andel barn som vaccineras. Andelen vaccinerade i kommunen har ökat från 2021 till 2023 precis som i riket.

Andel barn som vaccinerats

	Nyköping	Riket	Nyköping	Riket
	2021	2021	2023	2023
Rotavirus, 2 doser (1-åringar)	88,2	81,9	89,4	85,2
DTP-polio-Hib-HepB, 3 doser (2-åringar)	95,1	93,1	96,5	94,5
Pneumokocker, 3 doser (2-åringar)	94,9	92,9	96,9	94,3
MPR, dos 1 (2-åringar)	94,7	92,9	92,4	93,4
MPR, dos 2 (9-åringar)	84,1	90,5	93,1	92,4
HPV, minst 1 dos, flickor (12-åringar)	89,2	89,8	93,6	91,0
HPV, minst 1 dos, pojkar (12-åringar)	83,0	84,8	91,3	86,9
DTP, dos 5 (16-åringar)	79,7	90,3	94,4	92,0

Källa: Folkhälsomyndigheten, NVR

Barnfattigdom

Ett sätt att mäta barnfattigdom är att titta på andelen barn som finns i hushåll med varaktigt låg inkomststandard, som innebär att inkomsterna det senaste året och minst två av de tre föregående åren inte räcker till de nödvändigaste utgifterna (baskonsumtion enligt riksnormen, t. ex. livsmedel, kläder, boende, hushållsel, hemförsäkring och barnomsorg). En dålig ekonomi behöver i sig inte innebära att barn har dåliga uppväxtvillkor, men fattigdom kan leda till utanförskap. Barnen riskerar att få sämre villkor att förverkliga sin potential.

I Nyköpings kommun är andelen barn som lever i barnfattigdom numera på samma nivå som i riket. Skillnaderna mellan olika stadsdelar är dock stor. Brandkärr är den stadsdel som har överlägset flest barn som lever i ekonomisk utsatthet.

Andel barn som finns i hushåll med varaktigt låg inkomststandard, procent

	2014	2016	2018	2020	2022
Nyköpings kommun	3,5	3,2	2,9	3,3	3,1
Riket	4,4	3,4	3,1	3,2	3,1

Källa: SCB, Totalräknad inkomststatistik

Barn inskrivna i förskolan

Att barn är inskrivna i förskolan från tidig ålder är viktigt då deltagande i förskola har positiva effekter på hur det senare går i grundskola och gymnasium. Det är särskilt viktigt för barn från socioekonomiskt ogynnsamma förhållanden.

År 2023 var andelen barn i Sverige som var inskrivna i förskolan den 15 oktober det år de fyllde 3 år 94,7 procent. Det var mindre vanligt att vara inskriven i förskolan bland barn födda utomlands jämfört med barn födda i Sverige. Speciellt gällde det barn födda i länder utanför Europa, där endast 73 procent var inskrivna. Det var även en lägre andel barn inskrivna i förskola som hade föräldrar med förgymnasial respektive gymnasial utbildningsnivå jämfört med barn till föräldrar med eftergymnasial utbildningsnivå.

I Nyköpings kommun är andelen barn som är inskrivna i förskolan något högre än genomsnittet för Sverige. Trenden i såväl riket som i kommunen är att allt fler barn går i förskolan.

Andel barn som är inskrivna i förskola vid 3 års ålder

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Nyköping	92,1	94,4	94,9	93,1	96,6	95,8	96,6	94,8	95,1	95,4
Riket	93,3	93,6	93,7	93,5	94,3	94,7	94,7	94,7	94,5	94,7

Källa: Skolverket, Verksamhetsregistret för förskola och pedagogisk omsorg

Personal i förskolan

Förskolan har en viktig roll vad gäller barns fysiska, psykosociala och pedagogiska utveckling. Förskolan är främst en hälsofrämjande arena men samtidigt även en viktig förebyggande och stödjande verksamhet, då det finns en möjlighet att fånga upp de barn som lever i en social utsatthet och riskerar att fara illa. Via förskolan kan föräldrar erbjudas att få stöd i sitt föräldraskap utifrån gruppverksamhet och föräldrautbildningar i samverkan med socialtjänsten och studieförbund. Storleken på barngrupper och personalens kompetens och erfarenhet kan påverka förskoleverksamhetens kvalitet.

Storleken på barngrupperna i förskolor i Nyköping har ökat något sedan år 2013 och det gäller såväl på de kommunala som på de enskilda förskolorna. Nyköpings kommunala förskolor har numera fler inskrivna barn per årsarbetare än i riket.

Andelen personal med högskoleutbildning är högre i kommunala förskolor än i enskilda. De kommunala förskolorna i Nyköping har en lägre andel personal med högskoleutbildning än riksgenomsnittet.

	Antal inskrivna barn per årsarbetare			Personal med högskoleutbildning, procent		
	2003	2013	2023	2003	2013	2023
Nyköpings kommun						
-Kommunala	5,2	5,4	5,6	50	55	44
-Enskilda förskolor	5,4	4,7	4,8	46	40	34
Riket						
-Kommunala	5,4	5,4	5,1	52	56	49
-Enskilda förskolor	5,5	5,2	5,0	46	42	31

Källa: Skolverkets statistikdatabas Jämförelsetal

Kompletterande uppgifter om ungas livssituation

I Region Sörmlands enkätundersökning bland skolelever finns det många uppgifter om barn och ungas livsvillkor, levnadsvanor och hälsa. Nedan redovisas fyra indikatorer som ger en bild av livssituationen bland elever i årskurs 9. Indikatorerna visar bland annat att allt färre unga ser ljus på framtiden. Andelen flickor som har en kompis som de kan prata om allt med minskar. Både flickorna och pojkarna uppger att de skolkar i större utsträckning år 2023 jämfört med år 2017. Andelen elever som trivs bra med livet är betydligt lägre hos flickorna än hos pojkarna och trenden är nedåtgående.

	Nyköpings kommun			Södermanlands län		
	2008	2017	2023	2008	2017	2023
Andel unga som ser ljust eller mycket ljust på framtiden						
Flickor	79	69	57	79	66	61
Pojkar	86	74	75	85	75	74
Har minst en kompis som jag kan prata om allt med						
Flickor	92	85	85	89	86	84
Pojkar	81	80	84	84	82	83
Andel elever som aldrig skolkar						
	62	73	63	58	73	65
Andel unga som trivs bra med livet just nu						
Flickor	83	81	72	85	81	76
Pojkar	94	90	89	93	89	89

Källa: Region Sörmland, Liv & Hälsa Ung åk 9

2. KUNSKAPER, KOMPETENSER OCH UTBILDNING

Indikatorer för målområdet:

- Trivsel i skolan
- Elevinflytande i skolan
- Behöriga till gymnasieskolan
- Utbildningsnivå
- Unga som varken arbetar eller studerar (UVAS)

Kunskaper, kompetenser och utbildning är grundläggande faktorer för folkhälsan, då de bidrar till såväl ekonomisk som social trygghet. Det finns ett tydligt samband mellan utbildningsnivå och ohälsa. Individer med låg utbildningsnivå har enligt forskning en sämre hälsa i form av värk från rygg, nacke och leder eller besvär av ångslan, oro och ångest. De största hälsoskillnaderna finns mellan dem som enbart har förgymnasial utbildning och dem som har eftergymnasial utbildning. Största orsaken är att högutbildade har en högre förmåga att skaffa, tolka och använda information om till exempel hälsa och olika risker.

Trivsel i skolan

Värdet av en god skola för barns hälsa är väl dokumenterat. Till exempel påverkar kamratrelationer i skolan den psykiska hälsan hos barn och ungdomar. I Region Sörmlands undersökning Liv & hälsa ung 2023 uppger 71% av eleverna i Nyköping att de trivs i skolan och det är något under länsgenomsnittet. Det finns en tydlig könsskillnad som visar att flickor trivs sämre i skolan än pojkar.

Andel elever som trivs bra i skolan, procent

	2008	2011	2014	2017	2020	2023
Nyköpings kommun						
-Flickor	87	90	77	69	71	61
-Pojkar	86	88	83	87	82	81
Länet						
-Flickor	83	84	78	74	68	65
-Pojkar	87	85	84	84	77	82

Källa: Liv & Hälsa Ung, åk 7

Elevinflytande i skolan

Enligt barnkonventionen ska barn och unga respekteras och ges delaktighet och inflytande. Tillgänglig forskning tyder på att barns hälsa och välbefinnande påverkas positivt av deras möjligheter till inflytande. I Skolinspektionens skolenkät uppger 62% av eleverna i Nyköping att de får vara med och bestämma på skolan och det är över riksgenomsnittet.

Andel elever i åk 5 som uppger att de är med och påverkar på vilket sätt de ska arbeta med olika skoluppgifter på lektionerna, procent

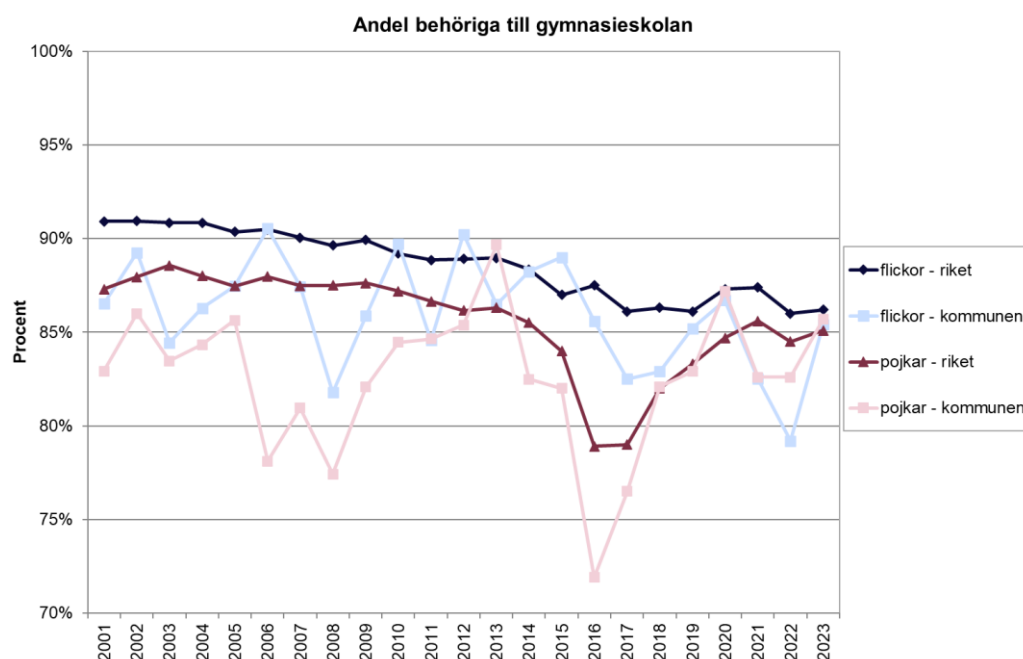
	2015	2017	2019	2021	2023
Nyköping	71	73	69	63	62
Riket	75	71	68	67	55

Källa: Skolinspektionens skolenkät

Behöriga till gymnasieskolan

Att få godkända betyg i grundskolan innebär att det finns goda förutsättningar för att genomföra en gymnasieutbildning. En hög utbildning innebär att chansen för arbete ökar, vilket ökar möjligheterna till egenförsörjning och ett socialt och utvecklande liv.

I Nyköping var totalt 86 procent behöriga till gymnasiet 2023, vilket är samma nivå som rikssnittet. Andelen behöriga i Nyköping ökade markant mellan 2008 och 2013 sett på totalen. Andelen behöriga pojkar sjönk avsevärt mellan 2013 och 2016 medan andelen behöriga flickor sjönk mellan 2015 och 2017. Från 2017 och framåt har en återhämtning skett. Jämfört med riket är andelen gymnasiebehöriga flickor lägre i Nyköping medan det motsatta förhållandet råder för pojkar.

Källa: Skolverkets statistikdatabas Jämförelsetal

Utbildningsnivå

Andelen med eftergymnasial utbildning i Nyköping har ökat markant sedan år 2003. Trots det är andelen långt under rikssnittet men gapet ökar inte längre för varje år utan är nästan oförändrat.

Andel med eftergymnasial utbildning 25-74 år

	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017	2019	2021	2023
Nyköpings kommun	26,6	28,2	29,6	30,7	31,8	32,5	33,4	34,2	35,2	36,4	38,3
Sverige	30,6	32,3	33,8	35,2	36,7	38,0	39,2	40,3	41,7	43,1	44,9

Källa: SCB, Utbildningsregistret

Unga som varken arbetar eller studerar (UVAS)

Unga som varken arbetar eller studerar är en särskilt utsatt grupp då de riskerar att få det svårt att ta sig in på arbetsmarknaden genom att de går miste om kunskaper och erfarenheter som krävs för att få ett arbete i framtiden. En svensk studie visar till exempel sämre psykisk hälsa i gruppen 20-24-åringar som är ekonomiskt inaktiva. Unga som varken arbetar eller studerar är en heterogen grupp, med en särskilt hög andel unga utrikes födda kvinnor och även en överrepresentation av unga med funktionsnedsättning. Risken för långvarigt utanförskap ökar med tiden en ung person varken arbetar eller studerar. Andelen unga som varken arbetar eller studerar är högre i Nyköpings kommun jämfört med riket. En liten minskning av andelen har skett från 2021 till 2022.

Unga 16-29 år som varken arbetar eller studerar, procent

	Nyköping 2021	Riket 2021	Nyköping 2022	Riket 2022
Kvinnor	9,4	7,5	8,1	6,7
Män	7,9	8,3	8,6	8,0
Samtliga	8,7	7,9	8,5	7,6

Källa: Arbetskraftsundersökningen (AKU) genom Folkhälsodata

3. ARBETE, ARBETSFÖRHÅLLANDEN OCH ARBETSMILJÖ

Indikatorer för målområdet:

- Arbetslöshet
- Långtidsarbetslöshet
- Ohälsotal
- Sjukpenningdagar
- Långvarig sjukdom
- Arbets-skador
- Sjuk- eller aktivitetsersättning

Arbetet har inte enbart en ekonomisk betydelse för människans liv. Arbetslivet påverkar även det sociala livet samt hälsan ur ett fysiskt och psykiskt perspektiv. Därför är arbetsplatsen en betydelsefull arena för hälsofrämjande och förebyggande insatser. Hur stor inverkan arbetet har på människans hälsa är beroende dels av arbetsförhållandena och dels vilka krav och behov individen själv har. Faktorer som negativ stress, höga arbetskrav och lågt inflytande medför en ökad risk för att drabbas av hjärt- och kärlsjukdomar och psykiska besvär som nedstämdhet och sömnsvårigheter. Arbetsrelaterad dödlighet är högre i arbetaryrken än i tjänstemannayrken. Den allra högsta hälsorisen är dock att stå utanför arbetsmarknaden.

Arbetslöshet

Arbetslöshet påverkar både hälsan och hälsans fördelning i samhället och är därför en viktig bestämningsfaktor för jämlik hälsa. Arbetslöshet ökar risken för negativa hälsoutfall och sambandet mellan arbetslöshet och nedsatt psykisk hälsa är särskilt tydligt. Andelen öppet arbetslösa i Nyköping ligger numera under riksgenomsnittet efter att ha varit högre än i riket under år 2020. I kommunen har andelen öppet arbetslösa minskat sedan pandemiåret 2020.

Andel öppet arbetslösa, procent

	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2022	2024
Nyköpings kommun	2,6	3,5	2,5	3,9	2,8	2,9	3,1	3,0	3,7	2,7	2,8
Sverige	4,2	5,5	2,5	4,1	3,5	3,3	3,1	3,1	3,4	3,2	3,4

Källa: SCB, Arbetslöshetsstatistik

Långtidsarbetslöshet

Långvarig arbetslöshet ökar risken för flera negativa hälsokonsekvenser, särskilt psykisk ohälsa. Med långtidsarbetslöshet menas i det här sammanhanget en sammanhängande arbetslöshet som varat i minst 12 månader. Långtidsarbetslösheten i riket år 2023 var högst bland personer med förgymnasial utbildningsnivå, 4,9 procent, och lägst bland personer med eftergymnasial utbildningsnivå, 0,9 procent. För personer med gymnasial utbildningsnivå var den 1,5 procent.

Skillnaden i långtidsarbetslöshet i riket mellan personer med eftergymnasial och förgymnasial utbildningsnivå ökade under perioden 2006–2023 från 0,6 procentenheter till 4,0 procentenheter. Nyköpings kommun har en högre långtidsarbetslöshet än Sverige som helhet och en klar ökning kan noteras från 2022 till 2023.

Andel långtidsarbetslösa, procent

	2020	2021	2022	2023
Nyköpings kommun	4,2	4,5	3,7	4,2
-kvinnor	4,0	4,5	3,8	4,0
-män	4,5	4,5	3,7	4,5
Sverige	3,4	3,5	2,8	3,4
-kvinnor	3,5	3,6	3,0	3,5
-män	3,4	3,4	2,6	3,4

Källa: www.arbetsformedlingen.se

Ohälsotal

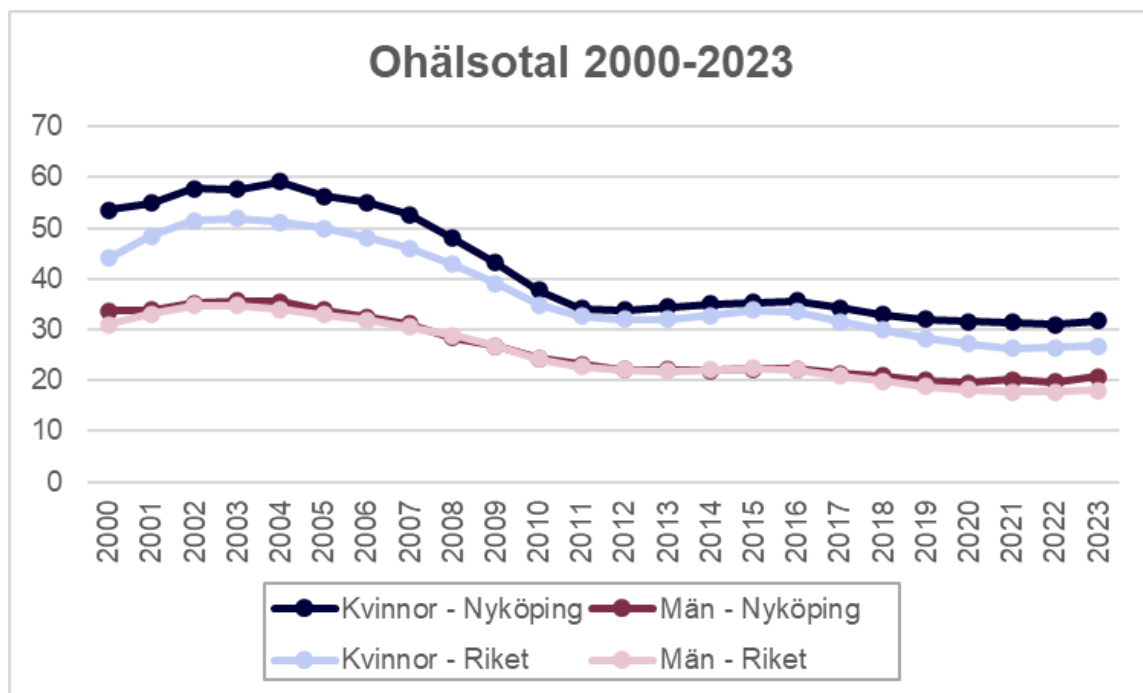
Ohälsotalet beräknas genom att summan av dagar med utbetald sjukpenning, arbetsskade-sjukpenning, rehabiliteringspenning samt dagar med aktivitets- och sjukersättning divideras med befolkningen 16-64 år.

Ohälsotal efter kön och ålder år 2023

Ålder	Nyköping		Riket	
	kvinnor	män	kvinnor	män
16-19 år	2,1	2,7	2,0	2,1
20-29 år	21,7	18,7	15,0	13,2
30-39 år	22,9	17,4	18,8	13,3
40-49 år	29,0	15,9	24,2	15,1
50-59 år	45,6	27,1	40,3	25,0
60-64 år	62,6	41,2	60,2	42,0
Totalt	31,7	20,7	26,7	18,0

Källa: Försäkringskassan

Nyköpings ohälsotal (26,1) var högre än rikets som helhet (22,2). Det är framförallt kvinnorna i Nyköping som har ett högre ohälsotal än riket. Statistiken visar tydligt att ohälsotalet generellt ökar med åldern och att kvinnor har högre ohälsotal än män. Efter år 2004 har ohälsotalet sjunkit i såväl kommunen som i riket. Sedan 2016 har dock ohälsotalet sjunkit mindre i Nyköping än i riket.

Källa: Försäkringskassan

Sjukpenningdagar

I antalet sjukpenningdagar ingår inte dagar med sjuklön från arbetsgivare till anställda under de 14 första dagarna av sjukdom. Alla dagar är omräknade till heldagar och avser befolkningen mellan 16 och 64 år. Sjukpenningdagarna i Nyköping och riket har halverats sedan år 2000. Värt att notera är att sjukpenningdagarna i såväl kommunen som riket i övrigt ökat sedan 2011. Invånarna i Nyköpings kommun har fler sjukpenningdagar än befolkningen i riket som helhet.

Antal sjukpenningdagar per invånare

	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017	2019	2021	2023
Nyköping	15,3	12,1	7,1	6,6	8,7	10,1	10,5	10,6	11,5	12,1
-kvinnor	20,1	16,3	9,2	8,3	11,6	13,9	14,5	14,7	15,5	16,3
-män	10,6	8,1	5,0	5,0	5,9	6,3	6,5	6,7	7,5	8,0
Sverige	13,9	10,4	7,1	6,8	8,4	10,5	10,1	9,4	9,2	10,2
-kvinnor	17,7	13,2	8,6	8,6	10,8	13,7	13,3	12,3	12,0	13,2
-män	10,3	7,8	5,5	5,1	6,0	7,3	6,9	6,6	6,6	7,1

Källa: Försäkringskassan

Långvarig sjukdom med nedsatt arbetsförmåga

Förekomst av långvarig sjukdom, bestående besvär efter olycksfall, nedsatt funktion eller annat hälsoproblem ökar med högre ålder. Långvariga sjukdomar är vanligare hos kvinnor än hos män upp till 65 års ålder och därefter lika. Förekomsten av långvarig sjukdom har minskat under 2000-talet. De vanligast förekommande långvariga sjukdomarna eller besvären hos män är hörselnedsättning, allergiska ögon- eller näsbesvär, högt blodtryck och öronsus. Motsvarande höga andelar hos kvinnor är allergiska ögon- eller näsbesvär, högt blodtryck, eksem och hörselnedsättning. Flertalet långvariga sjukdomar blir vanligare efter 50-årsåldern, såsom diabetes och högt blodtryck. Detta gäller även hörselnedsättningar som efter 50 års ålder drabbar var tredje man och var sjätte kvinna. Andelen personer med långvarig sjukdom i Nyköping har minskat över tid men ligger fortfarande över riksnittet.

Andel med långvarig sjukdom 16-84 år, procent

	Nyköping		Riket	
	2007-2010	2019-2022	2007-2010	2019-2022
Kvinnor	35	32	29	30
Män	28	25	25	25
Samtliga	32	29	27	27

Källa: Hälsa på lika villkor

Arbets-skador

Indikatorn arbets-skador speglar såväl den fysiska som den psykosociala arbetsmiljön och är därför viktig. Arbets-skador inkluderar arbetssjukdomar, arbetsolycksfall, och olyckor på väg till eller från arbetet. Antalet anmälda arbets-skador har minskat från 2021 till 2023 i Nyköping såväl som i riket. Minskningen har varit mest påtaglig för kvinnor. I Nyköping är antalet anmälda arbets-skador för kvinnor betydligt högre än i riket.

Anmälda arbets-skador per 1000 förvärvsarbetande

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Nyköpings kommun	19,3	18,4	16,3	21,1	23,4	16,5	14,0
-kvinnor	22,2	20,3	17,6	26,9	32,5	22,7	17,4
-män	16,3	16,3	14,9	14,7	13,1	9,6	10,1
Sverige	9,1	8,8	9,4	10,8	13,7	10,0	10,1
-kvinnor	8,8	8,5	9,2	12,5	16,7	10,8	10,3
-män	9,4	9,2	9,5	9,3	11,0	9,3	9,8

Källa: Arbetsmiljöverket, ISA-registret

Sjuk- eller aktivitetsersättning

I Sverige har 4 procent av alla personer under 65 år sjuk- eller aktivitetsersättning. Av dessa kommer få att gå tillbaka i arbete. Till skillnaden från kostnaderna för sjukpenning har kostnaderna för sjuk- och aktivitetsersättningen minskat de senaste åren. Detta främst på grund av att andelen i befolkningen som har sjuk- eller aktivitetsersättning har minskat kraftigt. Andra orsaker är att den tidsbegränsade sjukersättningen har avskaffats och att det har skett en skärpning i reglerna för att beviljas sjukersättning. Sjuk- och aktivitetsersättning är vanligast bland kvinnor, utrikesfödda och lågutbildade.

Andel med sjuk- eller aktivitetsersättning, procent

	Nyköpings kommun		Riket	
	kvinnor	män	kvinnor	män
2013				
20-64 år	8,3	5,4	7,7	5,3
55-59 år	16,8	9,2	16,4	10,6
60-64 år	21,9	13,3	23,6	15,6
2017				
20-64 år	7,0	4,6	6,4	4,4
55-59 år	13,7	7,7	13,6	8,5
60-64 år	16,9	10,1	19,0	12,5
2022				
20-64 år	5,4	4,0	4,7	3,4
55-59 år	10,3	6,2	9,5	5,8
60-64 år	14,0	8,1	14,1	8,9

Källa: Försäkringskassan

Andelen personer mellan 20 och 59 år med sjuk-/aktivitetsersättning är något högre i Nyköping än i riket. För personer mellan 60 och 64 år är dock andelen i Nyköping lägre. Jämfört med föregående mättillfälle år 2017 har andelen med sjuk-/aktivitetsersättning minskat i såväl kommunen som i riket.

4. INKOMSTER OCH FÖRSÖRJNINGSMÖJLIGHETER

Indikatorer för målområdet:

- Disponibel inkomst per person
- Disponibel inkomst efter födelseland
- Ekonomiskt bistånd
- Låg ekonomisk standard
- Ekonomisk utsatthet bland barn

Svenska och internationella studier visar att människors hälsa, både den fysiska och den psykiska, förbättras med den individuella inkomsten upp till en viss inkomstnivå men att den positiva effekten sedan avtar. Även ett hushålls ekonomiska tillgångar är positiva för hälsan. En ekonomiskt utsatt situation, som inte bara är tillfällig, är däremot negativ för hälsan. Det finns även vetenskapliga studier som visar att stora skillnader i inkomst mellan olika grupper i samhället har en negativ effekt på folkhälsan.

Disponibel inkomst per person

Den disponibla inkomsten som är summan av en persons alla skattepliktiga och skattefria inkomster minus skatt och övriga negativa transfereringar har ökat stadigt sedan år 2000 i såväl kommunen som i riket i sin helhet. År 2022 låg snittet i Nyköpings kommun klart under rikssnittet. Statistik över den disponibla inkomsten per hushåll återfinns i del 2 av Kommunprofilen.

Disponibel inkomst per person 20+ år, tusentals kronor

	2000	2004	2008	2012	2016	2020	2022
Nyköpings kommun	147,0	167,9	208,3	230,9	263,9	301,3	315,3
Sverige	150,8	167,8	210,0	235,0	273,1	296,2	334,8

Källa: SCB, Totalräknad inkomstfördelningsstatistik (TRIF)

Disponibel inkomst efter födelseland

Bryter man ner den disponibla inkomsten efter födelseland framkommer att svenskfödda har den högsta inkomsten. Lägst disponibel inkomst har personer födda utanför Europa. Detta mönster är inte unikt för Nyköping utan återfinns i hela Sverige.

Disponibel inkomst efter födelseland, tusentals kronor

2022	Sverige	Övr. Norden	Övr. Europa	Övr. världen	Totalt
Kvinnor	290,6	259,7	240,8	205,6	278,1
Män	371,1	318,1	282,2	237,1	350,5
Totalt	330,2	283,4	261,2	221,4	313,6

Källa: SCB, Totalräknad inkomstfördelningsstatistik (TRIF)

Ekonomiskt bistånd

Ekonomiskt bistånd består av det kommunala försörjningsstöd som tidigare benämndes socialbidrag samt introduktionsersättning till flyktingar. Även det statliga äldreförsörjningsstödet ingår. Andelen med ekonomiskt bistånd i kommunen minskade från 2020 till 2022. Åren 2020 och 2022 hamnade kommunen över riksgenomsnittet efter att ha legat under år 2018.

Andel med ekonomiskt bistånd, procent

	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2022
Nyköping	3,8	3,3	3,1	3,2	3,0	3,2	3,6	3,4	3,9	3,5
Sverige	3,7	3,5	3,9	3,5	3,5	3,4	3,2	3,7	3,0	2,4

Källa: SCB, Inkomst- och taxeringsregistret

Låg ekonomisk standard, relativ

Trots att den ekonomiska standarden har ökat generellt i befolkningen har andelen som lever med låg ekonomisk standard (hushållets ekonomiska standard lägre än 60 % av medianvärdet för riket) ökat både bland vuxna och yngre barn (0–9 år), sedan 2011 och det finns stora skillnader beroende på utbildningsnivå och födelseland. År 2022 hade 12,5 procent av Sveriges vuxna befolkning (20 år och äldre) låg ekonomisk standard och 17,1 procent av barn och ungdomar i åldern 0–19 år. Mer än en tredjedel av vuxna födda utanför Europa har låg ekonomisk standard, och bland kvinnor med högst förgymnasial utbildningsnivå levde över 30 procent med låg ekonomisk standard. Även i den äldsta åldersgruppen lever en stor andel med låg ekonomisk standard, främst bland kvinnor. Andelen med låg ekonomisk standard har ökat i Nyköpings kommun sedan år 2012 och ligger nu över riksgenomsnittet.

Andel med låg ekonomisk standard, procent

	2012	2014	2016	2018	2020	2022
Nyköpings kommun	11,8	12,4	13,1	13,8	15,0	14,4
Sverige	13,4	13,9	14,3	14,1	14,3	13,6

Källa: SCB, Inkomster och skatter (IoS)

Ekonomisk utsatthet bland barn

Andelen elever i årskurs 9 som upplevde att de är ganska eller mycket oroad över sin familjs ekonomi låg på ungefär 17 procent. Killarna var betydligt mindre oroad än tjejerna. Nyköpings kommun ligger marginellt över läns-genomsnittet.

Andel (%) elever som uppger att de är ganska/mycket oroad över sin familjs ekonomi.

	Nyköpings kommun	Länet
Flickor	22	19
Pojkar	11	12
Totalt	17	16

Källa: Liv & Hälsa ung 2023, åk 9

5. BOENDE OCH NÄRMILJÖ

Indikatorer för målområdet:

Trångboddhet	Nyköpings arbete med våld i nära relationer och brottsoffer
Hemlöshet	Luftföroreningar
Invånarnas upplevda trygghet	Buller
Ungas upplevda trygghet	Skador och förgiftningar
Rädsla för att bli överfallen	Själv mord
Oro att utsättas för brott samtliga	Förekomst av klamydia
Oro att utsättas för brott geografiskt	Förekomst av läkemedelsresistenta smittämnen
Faktisk utsatthet för brott	Miljöcertifierade skolor och förskolor
Polisens engagemang i lokala problem	Ekologisk åkermark
Anmälda brott	

En god, sund och säker miljö är en förutsättning för god hälsa, både för nuvarande och kommande generationer. Med miljö menas dels naturen och utomhusmiljön där buller och luftföroreningar förekommer, dels miljön inomhus där exponering för exempelvis kemikalier, radon och fukt förekommer. Miljöns påverkan på människor kan vara positiv och främjande för hälsan genom närhet till grönområden och möjligheten till exempelvis fysisk aktivitet, friluftsliv och avkoppling. Miljön kan påverka hälsan negativt i form av fysiska skador, sjukdomar och allmän ohälsa och försämrad livskvalitet. Myndigheter kan öka förutsättningarna för hälsosamma miljöer via lagstiftning, samhällsplanering, information, kunskap och tillsyn.

Trångboddhet

Trångboddhet kan ha en negativ påverkan på barns och ungas uppväxtvillkor och även på förutsättningarna att klara skolarbetet. Trångboddhet är vanligare bland de som bor i hyresrätt än i bostadsrätt, och det är också vanligare i hushåll med låg inkomst jämfört med hushåll med hög inkomst. Det är framför allt barnfamiljer som är trångbodda, och i de mest drabbade områdena beräknas över hälften av barnen vara trångbodda.

Enligt trångboddhetsnorm 2 räknas ett hushåll som trångbott om det bor mer än två personer per rum (kök och vardagsrum oräknade). Trångboddheten i kommunen har minskat på senare år och ligger fortfarande något under riksgenomsnittet.

Trångboddhet i flerbostadshus, enligt norm 2, andel (%)

	2013	2015	2017	2019	2021	2023
Nyköping	13,3	14,4	16,1	16,7	16,5	15,3
Riket	17,0	17,5	18,4	18,3	16,9	15,9

Källa: KOLADA

Hemlöshet

Hemlöshet beror på olika typer av faktorer, både strukturella och individuella. Individuella faktorer som missbruk och psykiska funktionsnedsättningar kan leda till att en person blir hemlös och det är socialtjänstens ansvar att se till att individen får det stöd och den hjälp som personen kan behöva. Ur det perspektivet är hemlöshet en socialpolitisk fråga. Men hemlöshet är även en fråga som berör strukturella faktorer som integration, hälso- och sjukvård samt bostads- och arbetsmarknaden. Få hemlösa har ett arbete och då ekonomiskt bistånd är den vanligaste inkomstkällan bland hemlösa utestängs de från den ordinarie bostadsmarknaden.

Antalet hemlösa i Nyköpings kommun kartläggs regelbundet och redovisas av Socialstyrelsen. Antalet hemlösa i Nyköping har ökat kraftigt sedan slutet av 1990-talet. 2011 var antalet hemlösa över 18 år 167 personer eller 32 personer per 10 000 invånare enligt kartläggningen. Motsvarande siffra för 2017 var 240 personer eller 43 personer per 10 000 invånare. År 2018 hade antalet hemlösa i kommunen ökat till 355 personer. År 2023 var 213 personer hemlösa.

Antal hemlösa per 10 000 invånare

	1999	2005	2009	2011	2015	2017	2019	2023
Nyköpings kommun	7,3	11,6	38,9	32,0	39,6	43,3	64,5	36,7
Riket	9,5	20,0	i.u.	36,0	i.u.	38,6	i.u.	26,0

Källa: Socialstyrelsen och Nyköpings kommun, Sociala divisionen

Trygghet och brottslighet

En trygg och säker kommun utgör grunden för ett fungerande och välmående lokalsamhälle. Utöver invånarnas hälsa och välbefinnande innebär en trygg kommun en trivsamt plats att bo på och attraktiv plats för såväl besökare som etablerande företag. Brottsförebyggande arbete och åtgärder för att öka tryggheten på allmänna platser, arbetsplatser, i bostadsområdet, skolan och hemmet kräver insatser och samverkan från flera samhällsaktörer. Polis och kommun är två nyckelaktörer som har stor påverkansmöjlighet för att minska brott och öka tryggheten. Föreningslivet, fastighetsägare och näringslivet är andra exempel på samverkansaktörer.

Nyköpings kommun och Polisen har sedan 2008 ett samverkansavtal med syftet att tillsammans öka tryggheten och minska brottsligheten i Nyköping. För att få en

bild av invånarnas upplevda trygghet är enkätundersökningar värdefulla. Där finns till exempel uppgifter om invånarnas egna upplevelse av otrygghet på olika platser och i olika situationer samt om invånarna varit utsatta för brott.

Landstingets enkätundersökningar visar bland annat att unga flickor känner sig otryggare än pojkar och att kvinnor är mer rädda än män för att bli överfallen utomhus. Polisens trygghetsundersökning synliggör skillnaderna i oro mellan fyra geografiska områden (kommundelar) i Nyköping.

Invånarnas upplevda trygghet

Enligt polisens trygghetsmätning känner sig 20 procent av Nyköpings vuxna invånare otrygga i sitt bostadsområde på kvällen. Den upplevda otryggheten har minskat sedan 2019 och ligger numera klart under länets genomsnitt.

Andel invånare 16-85 år som känner sig otrygga i sitt bostadsområde på kvällen

	2008	2011	2013	2015	2017	2019	2022
Nyköping	17	16	15	21	20	23	20
Länet	21	19	19	24	20	22	25

Källa: Polisens trygghetsmätning

Ungas upplevda trygghet

Andelen unga som känner sig trygga i sitt bostadsområde (82 procent) är högre än vuxnas trygghetskänsla. Oroväckande är dock att andelen flickor som känner sig trygga har minskat klart från 2020 till 2023.

Andel unga som oftast eller alltid känner sig trygga i sitt bostadsområde på kvällen/natten

	2008	2011	2014	2017	2020	2023
Flickor	54	54	55	78	88	74
Pojkar	80	81	86	95	94	90

Källa: Liv & Hälsa ung, åk 9

Rädsla för att bli överfallen

Andelen kvinnor som avstått från att gå ut av rädsla för att bli överfallen eller rånad har ökat klart på senare år. Andelen män som avstått att gå ut av samma skäl är betydligt lägre men även här har det skett en ökning. Kommunen ligger något över riksgenomsnittet för kvinnor men något under för män.

Andel som ibland eller ofta avstått från att gå ut av rädsla för att bli överfallen eller rånad, procent

	Nyköpings kommun			Riket		
	2007-2010	2012-2015	2019-2022	2007-2010	2012-2015	2019-2022
Män	8	7	11	9	8	14
Kvinnor	40	35	45	38	33	43
Totalt	23	21	28	24	21	28

Källa: Hälsa på lika villkor

Oro att utsättas för brott samtliga

Oron att utsättas för brott i kommunen ligger på samma nivå som i länet som helhet. Oron har varierat över tid men minskat något i kommunen sedan senaste mätningen.

Andel invånare totalt som upplever en oro för att utsättas för brott

	2005	2008	2011	2013	2015	2017	2019	2022
Nyköpings kommun	69	62	59	62	64	66	64	61
Södermanlands län	68	63	63	64	67	66	63	62

Källa: Polisens trygghetsmätning

Oro att utsättas för brott geografiskt

I polisens trygghetsundersökning delas kommunen upp i sex kommundelar. Resultatet visar att oron för att utsättas för brott är störst i Brandkärr och minst på Arnö. Oron att utsättas för brott i Brandkärr har minskat jämfört med den förra undersökningen år 2019. Dock har oron för att utsättas för brott minskat ännu mer på Arnö.

Andel invånare per kommundel som upplever en oro för att utsättas för brott

	2008	2011	2013	2015	2017	2019	2022
Brandkärr	77	67	70	60	61	67	62
Arnö	63	61	62	70	66	66	52
Stenkulla	-	-	-	-	-	-	66
Nyköpings centrum	-	-	-	-	-	-	65
Övriga Nyköpings tätort	65	60	64	64	68	66	64
Övriga kommunen	55	55	55	65	63	58	59

Källa: Polisens trygghetsmätning

Faktisk utsatthet för brott

Andelen invånare som varit utsatta för brott är låg i förhållande till den upplevda oron. Andelen invånare i Nyköping som uppger att de blivit utsatta för brott har minskat marginellt sedan senaste mätningen och ligger fortsatt över länets nivå.

Andel invånare som uppger att de varit utsatta för brott, procent

	2008	2011	2013	2015	2017	2019	2022
Nyköping	16	19	17	13	12	14	13
Länet	20	17	17	14	15	13	11

Källa: Polisens trygghetsmätning

Polisens engagemang i lokala problem

Andelen invånare som anser att polisen bryr sig om lokala problem har ökat markant över tid i Brandkärr, till skillnad från övriga bostadsområden.

Andel invånare som anser att polisen bryr sig om lokala problem

	2008	2011	2013	2015	2017	2019	2022
Brandkärr	56	60	66	70	74	70	64
Arnö	49	46	40	49	47	43	43
Övriga Nyköpings tätort	42	35	36	43	48	43	47
Övriga kommunen	44	33	32	44	34	42	41
Länet	40	40	40	43	44	43	49

Källa: Polisens trygghetsmätning

Anmälda brott

Nyköpings kommun hade fram till år 2008 en ovanligt låg brottslighet jämfört med riket. Antalet anmälda brott låg sedan på en hög nivå åren 2009 till 2016 för att sedan stabilisera sig på en lägre nivå åren 2017 till 2022. År 2023 skedde dock en klar ökning. Denna ökning gjorde att antalet anmälda brott i kommunen hamnade i nivå med riksgenomsnittet efter att tidigare ha legat klart under. Det är viktigt att vara medveten om att polisens omfattning av insatser samt befolkningens benägenhet att anmäla brott påverkar statistiken.

Antal anmälda brott per 100 000 invånare

	2001	2005	2009	2013	2017	2021	2023
Nyköpings kommun	10999	11613	14210	13003	12970	12795	14113
Riket	13338	13753	15101	14603	15062	14215	14349

Källa: Brottsförebyggande rådet

Nyköpings arbete med våld i nära relationer och brottsoffer

Socialstyrelsen följer årligen upp hur Sveriges kommuner arbetar med stöd till brottsoffer. Både män och kvinnor, men framför allt kvinnor, utsätts för våld i nära relationer. År 2023 anmäldes 25 000 fall av misshandel mot kvinnor i Sverige och 13 000 fall av misshandel mot män i nära relation. Därutöver anmäldes 1 100 fall av grov kvinnofridskränkning. Tidigare studier har visat att endast 4 procent av de som utsätts för våld i nära relation gör en polisanmälan. Barn som utsätts för och/eller bevittnar våld riskerar att bli oroliga, håglösa, bråkiga, kan få kamratproblem och svårt att klara skolan. Det är därför oerhört viktigt att uppmärksamma barn som utsätts eller bevittnat våld och ge det stöd och hjälp som de behöver.

Nedan presenteras en sammanställning av ett urval indikatorer från Socialstyrelsens Öppna jämförelser - Våld i nära relationer 2022-2023. Indikatorerna är framtagna via enkäter som besvarats av berörd kommunal verksamhet.

Indikator (för riket andel kommuner i procent)	Nyköping 2022	Nyköping 2023	Riket 2022	Riket 2023
Erbjuder stödsamtal med biståndsbeslut till kvinnor som utövat våld mot närstående	Nej	Ja	80	85
Erbjuder stödsamtal utan biståndsbeslut till kvinnor som utövat våld mot närstående	Ja	Ja	65	63
Erbjuder stödsamtal med biståndsbeslut till män som utövat våld mot närstående	Nej	Ja	79	85
Erbjuder stödsamtal utan biståndsbeslut till män som utövat våld mot närstående	Ja	Ja	66	64
Enskildas uppfattning används till att utveckla utförarverksamheten	i.u.	Nej	i.u.	15
Aktuell överenskommelse om samverkan med primärvård, 12 mån	Nej	Nej	13	17
Aktuell överenskommelse om samverkan med vuxenpsykiatri, 12 mån	Nej	Nej	15	16
Aktuell överenskommelse om samverkan med akutmottagningar, 12 mån	Nej	Nej	11	13
Aktuell överenskommelse om samverkan med ungdomsmottagningar, 12 mån	Ja	Ja	17	19
Aktuell överenskommelse om samverkan med polisen, 12 mån	Ja	Ja	21	26
Aktuell överenskommelse om samverkan med kvinnojourer, 12 mån	Ja	Ja	26	34
Aktuell rutin vid indikation på att en vuxen utsatts för våld av närstående, 12 mån - Ekonomiskt bistånd	Nej	Nej	63	58
Aktuell rutin vid indikation på att en vuxen utsatts för våld av närstående, 12 mån - Socialpsykiatri	Nej	Nej	51	49
Aktuell rutin vid indikation på att en vuxen utsatts för våld av närstående, 12 mån - Barn och unga	Nej	Nej	61	59
Aktuell rutin vid indikation på att en vuxen utsatts för våld av närstående, 12 mån - Våld i nära relationer-vuxen	Nej	Nej	68	62

Fortbildning om våld i nära relation för handläggare som utreder barns behov	Ja	Ja	88	91
Fortbildning om våld i nära relation för handläggare som utreder vuxna som utsatts för våld	Ja	Ja	93	96
Aktuell rutin för att säkra skolgång för barn i skyddat boende	Ja	Ja	28	28
Socialjour med socionomer alla dagar dygnet runt	Ja	Ja	93	
Psykisk ohälsa bland vårdade för våldsskador (procent)	47	i.u.	43	i.u.
Skadligt bruk och beroende bland vårdade för våldsskador (procent)	10	i.u.	14	i.u.
Andel som vårdats för våldsskador i befolkningen (antal/100 000 inv.)	142	157	148	123
Andel som vårdats för våldsskador vid upprepade tillfällen i befolkningen (procent)	22	19	20	21
Aktualiserad på grund av utsatthet för våld i nära relationer eller hedersrelaterat våld (antal/10 000 inv.)	36	i.u.	i.u.	i.u.
Fått minst en insats på grund av utsatthet för våld i nära relation eller hedersrelaterat våld (antal/10 000 inv.)	23	i.u.	i.u.	i.u.
Uppnått övergripande mål med insatser p.g.a. utsatthet för våld i nära relationer eller hedersrelaterat våld (antal/10 000 inv.)	2,4	i.u.	i.u.	i.u.

Källa: Socialstyrelsens Öppna jämförelser - Våld i nära relationer

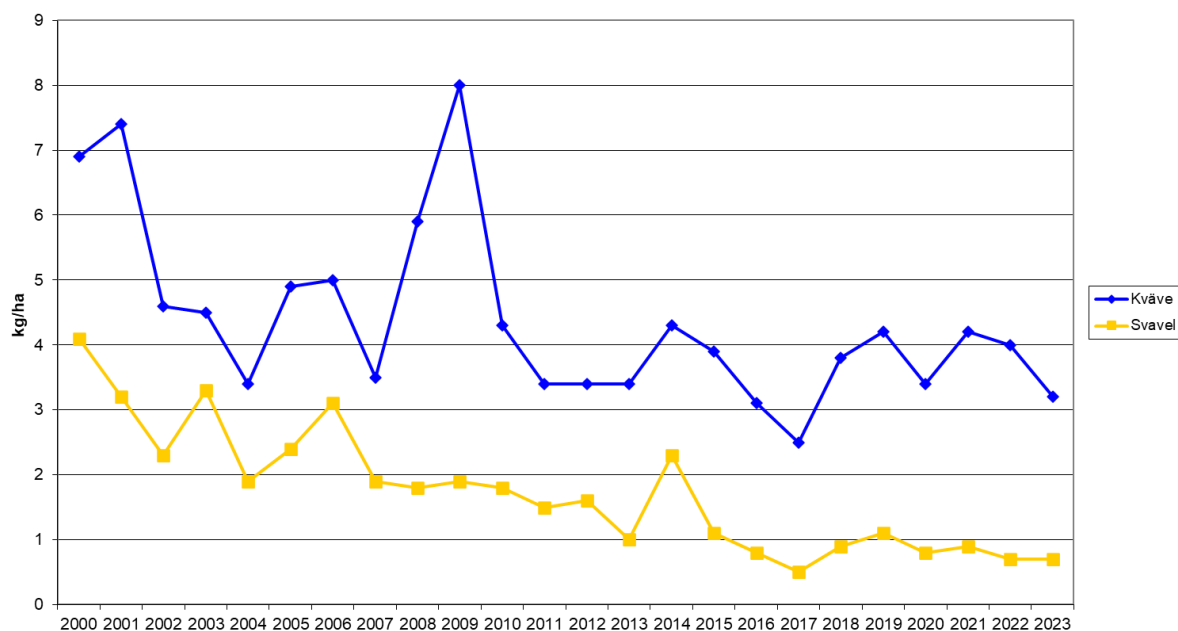
Luftföroreningar

Trots att kvaliteten på utomhusluften blivit väsentligt bättre på senare år orsakar luftföroreningar från trafik och uppvärmning fortfarande betydande hälsoproblem. Luftföroreningar kan ge människor nedsatt lungfunktion, problem i luftvägarna och hjärt- och kärlproblem. Det är därför viktigt att minska exponeringen så att inte fler människor blir sjuka och att de som redan är astmatiker och allergiker inte drabbas av förvärrade symtom. Luftföroreningar bidrar även till växtskador, korrosion, övergödning, försurning och klimatförändringar.

I Nyköpings kommun mäts nedfallet av svavel och kväve på en referensyta i Edeby (norra delarna av kommunen). Nedfallet av såväl svavel som kväve har minskat sedan början av 2000-talet. Under 2023 var nedfallet av svavel 0,7 kg/ha medan nedfallet av kväve var 3,2 kg/ha.

Biltrafiken är en stor orsak till både kvävehalten och svavelhalten i luften. Även om bilmotorer blivit betydligt renare och bränslesnålare på senare år riskerar uppsläppsminskningen att ätas upp av att antalet fordon kontinuerligt ökar.

Luftföroreningar i Nyköpings kommun

Källa: IVL Svenska Miljöinstitutets hemsida www.ivl.se

Buller

Buller är den miljöstörning som berör flest människor i Sverige. Vanliga källor till buller och höga ljudnivåer är väg-, spår- och flygtrafik, fläktbuller i fastigheter, ljud från grannar, industrier, byggnadsarbeten, diskotek och konserter.

Buller påverkar människors hälsa och möjlighet till en god livskvalitet. Människor berörs och påverkas dock olika beroende på vilken typ av buller det är, vilken styrka det har, vilka frekvenser det innehåller samt hur det varierar över tiden. Utöver att människor blir störda generellt av buller kan det även påverka prestation, inlärning och sömn negativt. För den vuxna befolkningen finns undersökningar som tyder på att det finns en ökad risk för blodtryckssjukdomar om man utsätts för mycket buller under lång tid. Mycket höga ljudnivåer kan orsaka hörselnedsättning och tinnitus. Invånarna i Nyköpings kommun är mer störda av buller än befolkningen i riket som helhet.

Andel invånare som fått sin sömn störd av trafikbuller, procent

2019-2022	Nyköping	Riket
Kvinnor	6,3	4,8
Män	7,9	4,5
Totalt	7,1	4,6

Källa: Hälsa på lika villkor

Skador och förgiftningar

Skador till följd av olyckshändelser, våldshändelser och självtillfogade våldshändelser utgör ett omfattande folkhälsoproblem. Skador är den vanligaste dödsorsaken bland yngre människor, en ledande orsak till invaliditet och förlorade levnadsår och en stor orsak till höga hälso- och sjukvårdskostnader.

Dödligheten i skador och förgiftningar i kommunen ligger över riksgenomsnittet. Sedan 2014 har dock dödligheten i skador och förgiftningar minskat mer i kommunen än i riket. Dödligheten för män är nästan dubbelt så hög som hos kvinnor. År 2021 var den omsatta mängden hälsofarliga kemiska produkter i Sverige 8,5 miljoner ton. Dagens utveckling för hälsofarliga kemiska produkter visar att det behövs flera åtgärder för att minska mängden hälsofarliga kemiska produkter som kan ge upphov till skada.

Dödlighet i skador och förgiftningar per 100 000 invånare (åldersstandardiserat)

	Nyköping	Nyköping	Nyköping	Riket	Riket	Riket
	2002- 2006	2010- 2014	2019- 2023	2002- 2006	2010- 2014	2019- 2023
Kvinnor	32,0	36,6	31,5	27,0	30,8	30,5
Män	56,2	67,2	58,7	55,3	64,1	60,0
Totalt	41,9	50,6	45,1	39,8	45,1	43,6

Källa: Socialstyrelsen, Dödsorsaksregistret

Själv mord

Suicid (själv mord) är ett allvarligt folkhälsoproblem som på många sätt drabbar en stor del av befolkningen. Det är den vanligaste dödsorsaken för män i åldrarna 15 till 44 år. För kvinnor i samma åldersgrupp är suicid den vanligaste dödsorsaken efter cancer. Det lidande och de kostnader som suicid ger upphov till gör det till ett allvarligt folkhälsoproblem.

Själv mordsfrekvensen i Sverige har minskat betydligt sedan början av 1970-talet. Under de senaste 10 åren har dock minskningen bara varit marginell. Själv mordsfrekvensen är lägre i kommunen än i riket som helhet.

Själv mord per 10 000 invånare (åldersstandardiserat)

	Nyköping	Nyköping	Nyköping	Riket	Riket	Riket
	2002- 2006	2011- 2015	2019- 2023	2002- 2006	2011- 2015	2019- 2023
Kvinnor	7,4	3,6	8,7	9,1	8,7	8,7
Män	13,9	23,7	17,4	23,0	22,3	21,8
Totalt	10,3	13,4	12,9	15,7	15,2	15,1

Källa: Socialstyrelsen, Dödsorsaksregistret

Förekomst av klamydia

Ökat sexuellt riskbeteende, fler partners, ändrade sexuella kontaktmönster och handlägningsrutiner inom hälso- och sjukvården är faktorer som påverkar en ökad smittspridning av klamydia. Även ökade väntetider inom vården för att bli undersökt har en inverkan.

Det genomsnittliga antalet fall av klamydia har minskat sedan år 2007 i såväl riket som länet. Mellan 2011 och 2013 hade Södermanland något fler klamydiafall per 100 000 invånare jämfört med riket. Under åren 2014 till 2023 minskade dock antalet klamydiafall markant i länet, vilket innebar ett genomsnitt under rikets nivå. Tyvärr finns det ingen statistik på kommunnivå att tillgå.

Klamydiaincidens per 100 000 inv.

	2003	2007	2011	2015	2019	2023
Sörmland	354	618	452	376	265	267
Riket	299	513	394	384	336	306

Källa: Folkhälsomyndigheten

Förekomst av läkemedelsresistenta smittämnen

Uppkomsten av bakterier som är resistenta mot antibiotika och andra läkemedel har medfört betydande folkhälsoproblem i hela världen, och det finns tecken på en oroande utveckling även i Sverige. I syfte att följa utvecklingen av bestämningsfaktorn "förekomst av läkemedelsresistenta smittämnen" har Folkhälsomyndigheten utpekats indikatorn meticillin-resistenta staphylococcus aureus (MRSA) för särskild uppföljning.

Antal rapporterade fall av MRSA per 100 000 invånare

	2003	2007	2011	2015	2019	2023
Sörmland	1	10	13	21	38	35
Riket	6	12	20	39	37	34

Källa: Folkhälsomyndigheten

Kronobergs län och Västmanlands län är hårdast drabbade av MRSA medan Södermanlands län ligger marginellt över riksgenomsnittet. Antalet fall har dock ökat kraftigt sedan år 2003 såväl i Sörmland som i riket som helhet. Ökningen är sannolikt en kombination av en reell incidensökning och en ökad provtagning i takt med att lokala och regionala vårdprogram implementerats.

Miljöcertifierade skolor och förskolor

Förskolor, skolor och vuxenutbildningar har ett tydligt uppdrag att bidra till en socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbar utveckling. Uppdraget formuleras i nationella styrdokument som skollag, läroplaner och kursplaner.

Statistiken nedan visar de förskolor och skolor i Nyköpings kommun som arbetar systematiskt med miljöfrågor och är certifierade enligt modellerna Grön flagg eller Skola för hållbar utveckling. Ingen är idag certifierad enligt ISO eller EMAS. Underlaget omfattar kommunala gymnasie-, grund- och förskolor samt friskolor, kooperativ etc.

År 2023 var endast 3,8 procent av skolorna och förskolorna i Nyköpings kommun miljöcertifierade, vilket är en tydlig minskning jämfört med år 2018 då andelen var 21,8 procent. Även i riket har andelen minskat men inte lika mycket.

Andel miljöcertifierade skolor och förskolor

År	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Nyköping	21,8	8,5	3,8	1,3	2,5	3,8
Riket	15,6	12,0	10,2	8,8	9,0	9,9

Källa: *sekom.se*

Ekologisk åkermark

Ekologisk produktion strävar efter att nyttja naturresurser som energi, mark och vatten på ett långsiktigt hållbart sätt. Inga kemiska bekämpningsmedel används, djuren hanteras på ett etiskt och naturligt sätt då de får ekologiskt foder samt får röra sig fritt både ute och inne. Andelen ekologisk odlad åkermark i kommunen har minskat sedan år 2019 och utgör nu 13,4 procent av all åkermark.

Andel ekologisk odlad åkermark i Nyköpings kommun

	2013	2015	2017	2019	2021	2023
Total åkerareal, ha	29644	29481	29473	29341	29319	29098
Ekologiskt odlad, ha	4212	3983	4560	5107	4969	3907
Andel ekologisk odlad (%)	14,2	13,5	15,5	17,4	16,9	13,4

Källa: *Jordbruksverket*

6. LEVNADSVANOR

Indikatorer för målområdet:

Sexualitet och reproduktiv hälsa:

Aborter
Tonårsaborter
Våldtäkter
Utsatt för sexuellt våld/utnyttjande

Fysisk aktivitet:

Fysisk aktivitet bland vuxna
Fysisk aktivitet bland unga
Övervikt
Hjärt- och kärlsjukdom
Diabetes
Andel cyklist
Tillgång till gång- och cykelvägar
Tillgång till grönområden

Matvanor och livsmedel:

Kostvanor bland vuxna
Kostvanor bland unga
Ekologisk mat
Ungas läskvanor
Tandhälsa
Avstått tandvård av ekonomiska skäl

Alkohol:

Alkoholvanor bland vuxna
Alkoholkonsumtion bland ungdomar
Berusningsdrickande bland ungdomar

Dödlighet på grund av alkoholintag
Serveringstillstånd
Alkoholförsäljning
Rattfylleri

Narkotika:

Narkotikavanor bland unga
Cannabisanvändning bland vuxna
Dödlighet i narkotika
Narkotikarelaterade brott

Dopning:

Anmälda dopingbrott
Dopning bland ungdomar

Tobak

Rökvanor bland vuxna
Rökvanor bland gravida
Rökvanor bland spädbarnsföräldrar
Ungas tobaksvanor
Dödlighet i lungcancer
Snusvanor bland vuxna
Snusvanor bland unga
E-cigaretter

Spel:

Spelvanor

Sexualitet och reproduktiv hälsa

Möjligheten till trygg och säker sexualitet har stor betydelse för individens upplevelse av hälsa, självkänsla och välbefinnande. Samhället måste värna om de framsteg som gjorts inom sex- och samlevnadsundervisning, familjeplanering och mödravård. Att förebygga hälsorisker förknippade med sexuellt beteende handlar förutom att stärka individens egen identitet och självkänsla också om saklig sexualkunskap och ökad förmåga att hantera relationer till andra människor.

Aborter

Antalet aborter är en indikator för dels individernas kunskaper och medvetenhet om behovet av att skydda sig, dels hur pass väl preventivmedelsförsörjningen är tillgodosedd.

Antalet aborter i Sverige har generellt sett legat på samma nivå under de senaste åren. I Sörmland har däremot antalet aborter ökat något och nivån ligger numera över riksgenomsnittet. Positivt är att allt fler aborter sker tidigt i graviditeten.

Antal aborter

Graviditetslängd i veckor	Sörmland	Sörmland	Sörmland	Riket	Riket	Riket
	2018	2019	2020 kv 1-2	2018	2019	2020 kv 1-2
0-7	508	522	176	20 424	21 207	10 484
8-9	383	379	120	9 813	9 359	4 397
10-12	131	69	37	3 304	3 096	1 416
13-	53	51	15	2 204	2 441	1 157
Totalt	1076	1021	348	35782	36151	17505

Källa: Socialstyrelsen

Tonårsaborter

I folkhälsopolitiken ingår att minska oönskade tonårsgraviditeter eftersom det finns ett samband mellan att bli mamma i tonåren och socioekonomisk utsatthet. Det finns även ett samband mellan tonårsgraviditeter och förekomsten av oskyddat sex. Oskyddat sex kan förutom att det leder till oönskade graviditeter även leda till spridning av sexuellt överförda infektioner.

I Sörmland låg antalet aborter för flickor i 15-19 års ålder klart över riksnittet 2018, för att året därpå minska till rikets nivå. Under första halvåret 2020 låg antalet tonårsaborter i länet klart under riksgenomsnittet. Minskningen kan tyda på att oskyddat sex blivit mindre vanligt i länet. Se tabell nedan.

Antal aborter per 1000 kvinnor, 15-19 år

	2018	2019	2020 kv 1-2
Sörmland	13,3	9,5	3,3
Riket	10,5	9,5	4,6

Källor: SCB, Socialstyrelsen

Sexuellt våld och tvång

Våld mot kvinnor utgör ett väsentligt men försummat folkhälsoproblem. Studier bekräftar att sexuellt våld och/eller tvång ofta medför ohälsa med långtgående konsekvenser även för sexuallivet. Dessutom är sexualiserat våld en tydlig orsak till ohälsosam stress hos kvinnor.

Våldtäkter

Det totala antalet polisanmälda våldtäktsbrott i Sverige har ökat kontinuerligt från sammanlagt 350 våldtäkter år 1950 till hela 9 668 år 2021, vilket då utgjorde en tredjedel av samtliga sexualbrott. Andelen anmälda våldtäkter inomhus har ökat snabbare än våldtäkterna utomhus.

Antalet anmälda våldtäkter i Nyköping har varierat relativt mycket under de senaste 20 åren men trenden är stigande och kommunen ligger numera över riksgenomsnittet.

Antal anmälda våldtäkter mot personer 18 år eller äldre per 100 000 invånare

	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017	2019	2021	2023
Nyköping	44	52	127	112	68	46	116	137	112	93
Riket	42	52	64	69	63	60	73	83	93	88

Källa: Brottsförebyggande rådet

Utsatt för sexuell beröring

Andelen ungdomar som blivit tafsade på eller tvingats ta på någon på ett sexuellt sätt i kommunen ligger i nivå med läns-genomsnittet. Jämfört med den föregående undersökningen 2020 har det inte skett några större förändringar.

Andel ungdomar som blivit tafsade på eller tvingats ta på någon på ett sexuellt sätt, procent

2023	Kille	Tjej	Totalt
Nyköping	13	28	21
Riket	12	28	21

Källa: Liv & Hälsa ung, åk 9

Fysisk aktivitet

Att vara fysiskt aktiv har många hälsofördelar. Dels känner man sig piggare och starkare och får därmed en högre livskvalitet, dels minskar fysisk aktivitet risken för ett flertal sjukdomar, bland annat hjärt- och kärlsjukdom och olika cancerformer. Då många arbeten idag är stillasittande blir fysisk aktivitet på fritiden allt viktigare. Det är vanligare med en stillasittande fritid bland personer med kort utbildning än bland dem med längre utbildning. För aktiv fritid är mönstret omvänt, med en högre andel aktiva på fritiden bland dem med längre utbildning.

Fysisk aktivitet bland vuxna

En hög andel vuxna motionerar regelbundet, men den vardagliga fysiska aktiviteten är låg och har varit oförändrad under det senaste decenniet. Andelen fysiskt aktiva kvinnor i Nyköping är klart högre än riksgenomsnittet.

Andel fysiskt aktiva minst 150 min. per vecka, 16-84 år, procent

	2019-2022		
	Kvinnor	Män	Totalt
Nyköpings kommun	69	67	68
Riket	66	67	67

Källa: Hälsa på lika villkor

Fysisk aktivitet bland unga

Många barn rör på sig för lite idag och tillbringar i stället mycket tid stillasittande framför tv och dator. För barn och ungdomar rekommenderas minst 60 minuter fysisk aktivitet varje dag av både måttlig och hög intensitet. Fysisk aktivitet bland unga kan främjas genom till exempel information om fördelar med motion och hälsosam kost, utöka andelen idrottstimmar med högre aktivitet samt främja aktiviteter med konditionsträning efter skolan.

Såväl flickorna som pojkarna i åk 9 i kommunen är mindre fysiskt aktiva än i resten av länet. Jämfört med 2020 års undersökning har den fysiska aktiviteten hos pojkarna ökat både i kommunen och i länet som helhet.

Andel elever som tränar minst 30 min. minst 3 ggr/vecka, procent

	Grundskolan åk 9		
	2017	2020	2023
Nyköpings kommun	58	47	48
-Flickor	55	37	36
-Pojkar	63	56	58
Länet	55	47	50
-Flickor	49	39	39
-Pojkar	62	56	61

Källa: Liv & Hälsa Ung

Övervikt

Mer än hälften av männen och knappt hälften av kvinnorna i Sverige är överviktiga eller har fetma. Sedan 1980 har andelen överviktiga män ökat med ca 30 procent och andelen överviktiga kvinnor har ökat med ca 20 procent. Utvecklingen av övervikt och fetma påverkar dels av gener och levnadsvanor dels samhällsliga faktorer. Övervikt och fetma ökar risken för ett flertal sjukdomar, bland annat bröstcancer efter klimakteriet, tjock- och ändtarmscancer, hjärt- och kärlsjuklighet

och typ 2-diabetes. Förekomsten av fetma ökade kraftigt under åren 1980-2012. Andelen vuxna med fetma har fördubblats sedan 1990. Fetma är generellt vanligare bland personer med sämre socioekonomisk bakgrund och bland invånare på landsbygden. När det gäller kvinnor till exempel är fetma dubbelt så vanligt bland dem med grundskoleutbildning som bland dem med eftergymnasial utbildning. Även bland barn har fetma ökat under de senaste två decennierna.

Andelen överviktiga i Nyköping har ökat över tid och ligger numera högre än i riket. Andelen män som är överviktiga är, precis som riksnittet, betydligt högre än andelen överviktiga kvinnor.

Andel överviktiga (BMI 25+), 16-84 år, procent.

	Nyköping 2007-2010	Nyköping 2019-2022	Riket 2007-2010	Riket 2019-2022
Kvinnor	43	48	41	46
Män	54	60	54	57
Totalt	49	54	48	52

Källa: Hälsa på lika villkor

Andelen överviktiga ungdomar har ökat över tid i såväl Nyköpings kommun som i resten av länet. En särskilt stor ökning skedde i kommunen från 2017 till 2020. Könsskillnaden är påtaglig i både kommunen och länet, då pojkarna i större utsträckning är överviktiga. År 2023 var andelen överviktiga ungdomar i stort sett densamma i Nyköping som i länet totalt.

Andel överviktiga/kraftigt överviktiga ungdomar, procent.

	Grundskolan åk 9				
	2011	2014	2017	2020	2023
Nyköping	13	12	17	16	16
-Flickor	7	7	13	14	13
-Pojkar	17	16	22	19	19
Länet	15	16	16	18	16
-Flickor	10	10	12	14	12
-Pojkar	20	21	20	22	19

Källa: Liv & Hälsa Ung

Hjärt- och kärlsjukdom

De senaste decennierna har hjärt- och kärlödligheten minskat kraftigt i Sverige, och såväl insjuknanden som dödsfall inträffar vid allt högre åldrar. Den främsta orsaken är sjukvårdande insatser. Hjärt- och kärlsjukdom har under lång tid varit den vanligaste dödsorsaken i Sverige. Sett till hela befolkningen är det fortfarande så, men upp till 78 års ålder är cancer numera en vanligare dödsorsak

bland både kvinnor och män. Risken att insjukna i hjärtinfarkt är högre bland människor som röker, har en stillasittande fritid, är arbetslösa och/eller har en kortare utbildning.

Insjuknandet i hjärtinfarkt har minskat även i Nyköping. Jämfört med riket är insjuknandet i hjärtinfarkt högre i Nyköping för kvinnor medan insjuknandet för män ligger under riksgenomsnittet.

Antal insjuknade per 100 000 invånare i hjärtinfarkt

	Nyköping	Nyköping	Nyköping	Riket	Riket	Riket
	2006-2010	2013-2017	2019-2023	2006-2010	2013-2017	2019-2023
Kvinnor	290	247	192	327	230	175
Män	593	455	342	627	468	373
Totalt	422	345	264	462	341	269

Källa: Socialstyrelsen, patientregistret och dödsorsaksregistret

Diabetes

Enligt Nationella Diabetesregistret har 6 procent av Sveriges befolkning någon form av diabetes, vilket motsvarar drygt 633 000 personer. Cirka 90 procent av dessa har typ 2-diabetes. Förekomsten av typ 2-diabetes ökar med stigande ålder där 10-20 procent av befolkningen över 65 år får sjukdomen. Runt 61 000 människor i Sverige har typ 1-diabetes varav cirka 8 000 av dessa är barn. Antalet barn som insjuknar i typ 1-diabetes har nästan fördubblats från 1980-talet fram till idag. Övervikt och fetma ökar risken för att utveckla typ 2-diabetes. Personer med låg utbildningsnivå eller med arbetaryrken drabbas av diabetes i större utsträckning, det gäller i synnerhet män. I Nyköping har andelen med diabetes ökat mer än i riket.

Andel med diabetes, procent

	Nyköping	Nyköping	Nyköping	Riket	Riket	Riket
	2008-2011	2012-2015	2019-2022	2008-2011	2012-2015	2018-2021
Kvinnor	4	5	7	5	5	5
Män	5	8	10	7	7	8
Totalt	5	7	8	6	6	7

Källa: Hälsa på lika villkor

Andel cyklister

Cykling har flera positiva hälsoeffekter såsom bättre kondition och ökad förbränning och stimulerar dessutom andningen, musklerna och balansen på ett skonsamt men effektivt sätt. Andelen cyklister i Nyköpings kommun är 15 procent

att jämföra med 11 procent i riket. Det är framförallt vid resor till och från skolan eller arbetet som cykeln används som transportmedel.

Andel cyklister efter typ av resa

2024	Nyköping	Riket
Arbetsresor	17	15
Skolresor	23	15
Service och inköp	10	7
Fritid	13	7
Totalt	15	11

Källa: Resvaneundersökningar nationellt och för Nyköpings kommun.

Den långsiktiga trenden är att andelen cyklister ökar. Dessutom har längden på cykelresorna ökat i åldrarna från 25 år och uppåt. En genomsnittlig cykelresa har förlängts från 2,6 till 3,9 kilometer sedan 2006.

Tillgång till gång- och cykelvägar

För att kommuninvånarna ska kunna utöva regelbunden fysisk aktivitet, framför allt vardagsmotion, är tillgången till gång- och cykelvägar en viktig förutsättning.

82,8 procent av medborgarna i Nyköping anser att tillgången till gång- och cykelvägar är ganska bra eller mycket bra. Den upplevda tillgången till gång- och cykelvägar är högre i Nyköpings kommun jämfört med riket.

Andel invånare som anser att utbudet av gång- och cykelvägar är ganska eller mycket bra

2023	Nyköping	Riket
Kvinnor	84,4	82,7
Män	81,2	80,9
Totalt	82,8	81,8

Källa: SCB Medborgarundersökning

Tillgång till grönområden

Tillgängligheten på närströvområden och övriga grönområden är också mycket viktiga för det aktiva livet. Friluftslivet har dessutom en stor potential att skapa njutning och välbefinnande och har stor betydelse för den psykiska och fysiska hälsan samt sätter igång kreativa processer.

I Nyköping är tillgången till grönområden i allmänhet god. Andelen invånare som upplever tillgången till friluftsområden som ganska eller mycket bra är över riksgenomsnittet.

Andel invånare som anser att utbudet av friluftsområden är ganska eller mycket bra

2023	Nyköping	Riket
Kvinnor	89,9	86,5
Män	89,1	87,8
Totalt	89,5	87,1

Källa: SCB Medborgarundersökning

Matvanor och livsmedel

Goda matvanor, i kombination med framförallt fysisk aktivitet, kan förebygga sjukdomar som exempelvis hjärt-kärlsjukdomar, typ 2-diabetes, stroke, sjukdomar i rörelseorganen, vissa cancerformer och psykosocial ohälsa, då måltiden även har en social betydelse.

Förutsättningar för bra matvanor bland människor skapas främst på samhällsnivå, där utbudet och tillgängligheten av livsmedel kan påverkas. Kommunernas verksamheter har därför en stor möjlighet att främja goda matvanor hos befolkningen. För att förändra ett beteende bland invånarna är det även viktigt att arbeta med information och kunskap.

Kostvanor bland vuxna

Livsmedelsverkets nationella rekommendationer för vuxna och barn över 10 år är att äta 500 gram frukt och grönsaker varje dag (frukt och grönsaker minst fem gånger per dag). Lågt intag av frukt och grönt är enligt WHO en av de 10 största riskfaktorerna för ohälsa både hos män och kvinnor vid sjukdomsburda i höginkomstländer. Frukt och grönsaker innehåller viktiga näringsämnen som kan skydda mot olika typer av sjukdomar, bland annat mot cancer och hjärt- och kärlsjukdomar. Befolkningens konsumtion av frukt och grönt kan mätas dels genom enkäter om levnadsvanor dels via den totala försäljningen av frukt och grönsaker i Sverige. Andelen som äter frukt och grönt i Nyköpings kommun ligger numera mycket nära riksgenomsnittet. Kvinnorna äter betydligt mer frukt och grönt än männen.

Andel vuxna som äter frukt och grönt minst 2 gånger/dag, procent

16-84 år	2007-2010	2019-2022
Nyköpings kommun	30	34
-kvinnor	41	44
-män	21	25
Riket	32	34
-kvinnor	41	42
-män	24	26

Källa: Hälsa på lika villkor

Kostvanor bland unga

Nästan en fjärdedel av barn och ungas kaloriintag baseras på godis, läsk, glass, snacks och bakverk. Barn i Sverige dricker i ungefär 2 dl saft och läsk per dag och äter 1,5 hg godis i veckan. Barn över 10 år rekommenderas att äta frukt eller grönt fem gånger om dagen.

Bland ungdomarna i Nyköping har andelen flickor som äter frukt och grönt minskat markant från år 2020 till år 2023. Jämfört med länet äter pojkarna i kommunen något mindre frukt och grönt.

Andel unga som äter frukt och grönt så gott som dagligen eller mer, procent

	2006	2008	2011	2014	2017	2020	2023
Nyköpings kommun							
-Flickor	67	60	59	54	62	69	57
-Pojkar	50	43	42	49	56	58	57
Länet							
-Flickor	64	59	54	56	62	65	57
-Pojkar	43	41	45	44	53	54	60

Källa: Liv & Hälsa Ung, åk 9

Ekologisk mat

Ekologisk mat ska vara framställd på ett så naturligt sätt som möjligt, utan kemiska bekämpningsmedel vid produktion och utan tillsatser för att förändra arom, färg och konservering. Genom att köpa ekologiska livsmedel bidrar kommunen till att uppfylla de svenska miljömålen giftfri miljö och grundvatten av god kvalitet.

Andelen inköp av ekologiska livsmedel till Nyköpings skolor och äldreboenden har ökat kraftigt sedan år 2011. Under de senaste åren har dock en viss minskning skett. Jämfört med riket ligger Nyköping klart över snittet.

Andel inköp av ekologiska livsmedel i den kommunala organisationen, procent

	2011	2013	2015	2017	2019	2021	2023
Nyköpings kommun	20	21	42	55	40	41	37
Riket	18	23	31	36	39	38	34

Källa: SEKOM via Nyköpings kommuns underlag.

Ungas läskvanor

Läskkonsumtionen är i både Nyköping och länet betydligt större hos pojkarna än hos flickorna. Den dagliga läskkonsumtionen i kommunen har minskat sedan år 2020.

Andel unga som dricker läsk så gott som dagligen eller mer, procent

	2004	2008	2011	2014	2017	2020	2023
Nyköpings kommun							
-Flickor	8	6	6	8	8	19	14
-Pojkar	23	18	14	12	14	24	20
Länet							
-Flickor	11	8	8	8	10	19	19
-Pojkar	27	23	20	15	19	26	24

Källa: Liv & Hälsa Ung, åk 9

Tandhälsa

Tandhälsan har under de senaste 30 åren blivit mycket bättre i Sverige, framför allt bland målgruppen äldre. De socioekonomiska skillnaderna kvarstår dock fortfarande, då personer med utländsk bakgrund och låg utbildning har sämre tandhälsa än andra. I Nyköping är tandhälsan hos kvinnor marginellt sämre än riksgenomsnittet. Tandhälsan hos män i kommunen är däremot klart bättre än i riket som helhet.

Andel vuxna med dålig tandhälsa, procent

	Nyköping		Riket	
	2007-2010	2019-2022	2007-2010	2019-2022
Kvinnor	13	9	10	8
Män	15	7	11	10
Samtliga	14	8	10	9

Källa: Hälsa på lika villkor

Bland ungdomarna har andelen med bra eller mycket bra tandhälsa minskat sedan år 2008. Flickorna uppger en bättre tandhälsa än pojkarna. Jämfört med länet som helhet har ungdomarna i Nyköpings kommun en något sämre tandhälsa.

Andel unga med bra eller mycket bra tandhälsa, procent

	2008	2011	2014	2017	2020	2023
Nyköpings kommun						
-Flickor	92	93	91	86	86	74
-Pojkar	87	86	84	77	76	72
Länet						
-Flickor	88	90	88	85	83	77
-Pojkar	82	83	82	75	73	73

Källa: Liv & hälsa Ung, åk 9

Avstått tandvård av ekonomiska skäl trots behov

Det är vanligare att avstå från tandläkarvård (trots behov) av ekonomiska skäl än att avstå annan vård. Dålig tandhälsa är ett problem i sig, men det är även kopplat till sjukdomar såsom diabetes och hjärt- och kärlsjukdom. Det preventiva arbetet i tandvården har varit framgångsrikt, men skillnaderna i kariesförekomst ökar mellan olika sociala grupper. Personer med högre inkomst har bättre tandhälsa än personer med lägre inkomst, och sambandet blir tydligare med stigande ålder. Numera ligger Nyköping klart under riksgenomsnittet för denna indikator.

Andel som avstått tandvård av ekonomiska skäl trots behov, procent

	Nyköping		Riket	
	2007-2010	2019-2022	2007-2010	2019-2022
Kvinnor	10,3	7,4	12,1	8,9
Män	15,1	9,0	11,3	9,6
Samtliga	12,9	8,2	11,7	9,3

Källa: Hälsa på lika villkor

Tobak, alkohol, narkotika, dopning och spel

Alkoholvanor bland vuxna

Missbruk av alkohol utgör en av de vanligaste orsakerna till olyckor, sjukskrivningar, sjukhusvård, förtidspensioneringar samt våld i såväl hemmet som den offentliga miljön. Hög alkoholkonsumtion är också en bidragande orsak till fosterskador samt sjukdomar som cancer, leversjukdomar och hjärt- och kärlsjukdomar.

År 2004 konsumerade svenskarna 10,6 liter ren alkohol. För 2021 var konsumtionen 8,7 liter ren alkohol. Totalkonsumtionen av alkohol i Sverige har därmed sjunkit över en längre tidsperiod.

Andelen vuxna med riskabla alkoholvanor har varit stabil under senare år. Andelen män med riskabla alkoholvanor samt andelen män med alkoholrelaterade sjukdomar och skador är fortfarande högre än kvinnornas andelar. Andelen män med riskabla alkoholvanor är högre i Nyköping än i riket.

Andel vuxna med riskabla alkoholvanor, procent

	Nyköping	Nyköping	Nyköping	Riket	Riket	Riket
	2007-2010	2012-2015	2019-2022	2007-2010	2012-2015	2019-2022
Kvinnor	17	13	13	14	13	13
Män	26	20	24	21	19	19
Samtliga	22	16	19	17	16	16

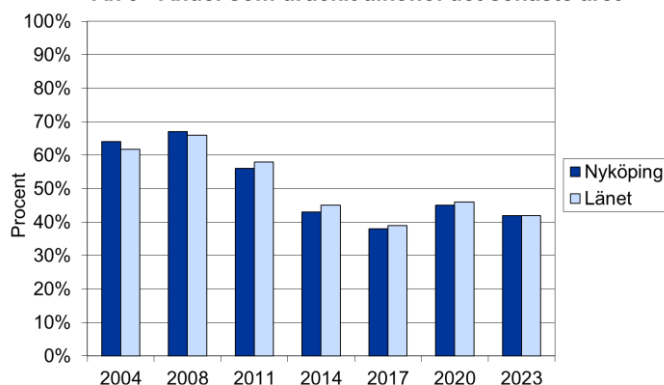
Källa: Nationella folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten

Alkoholkonsumtion bland ungdomar

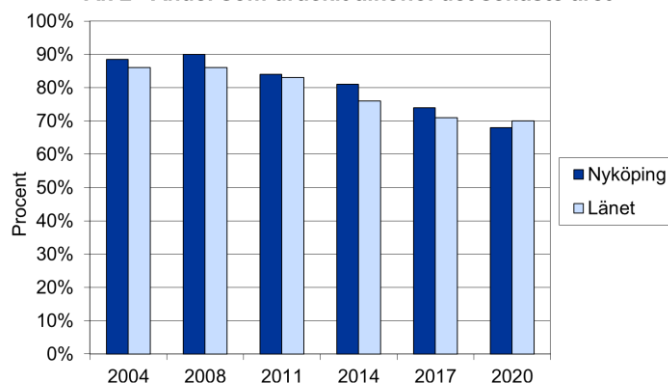
Alkoholkonsumtionen (såväl årskonsumtion som intensivkonsumtion) bland ungdomar har generellt sett minskat över tid i Nyköping, länet och Sverige.

Andelen elever som druckit alkohol var år 2020 något lägre i Nyköping jämfört med länet både när det gäller årskurs 9 och årskurs 2 på gymnasiet. År 2023 hade skillnaden jämnats ut. Andelen flickor som druckit alkohol senaste året var år 2023 klart högre än andelen pojkar i årskurs 9. För årskurs 2 saknas statistik för år 2023. Konsumtionen bland båda årskurserna har minskat över tid.

Åk 9 - Andel som druckit alkohol det senaste året

Åk 2 - Andel som druckit alkohol det senaste året

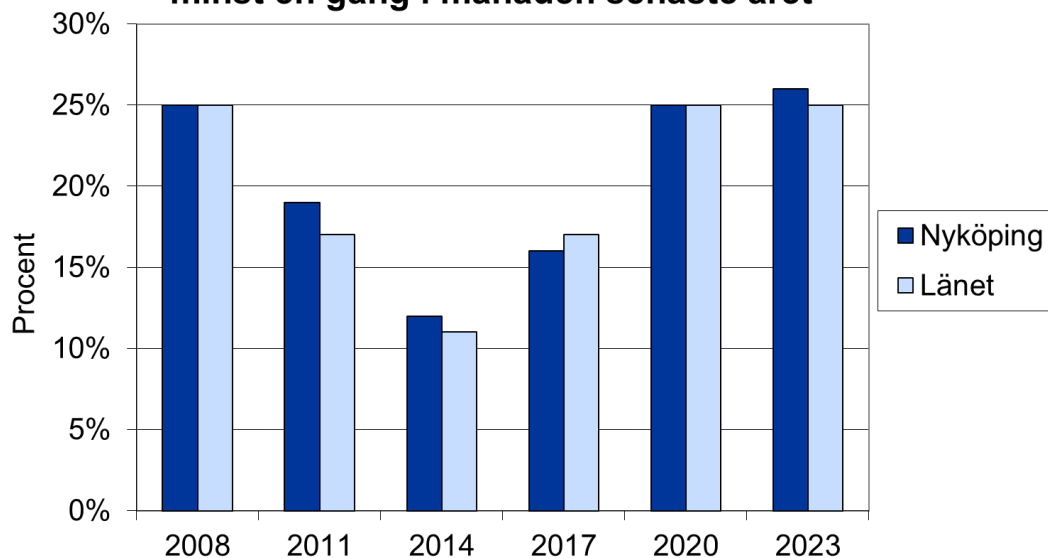

Källa: Liv & Hälsa Ung

Berusningsdrickande bland ungdomar

Andelen elever i årskurs 9 som dricker sig berusade minskade från 2008 till 2014 inom både kommunen och i länet. Från 2014 till 2023 har det dock skett en ökning. Det är ingen större skillnad mellan länet och Nyköping.

Åk 9 - andel (%) som druckit sig berusade minst en gång i månaden senaste året

Källa: Liv & Hälsa Ung

Dödlighet på grund av alkoholintag

Den alkoholrelaterade dödligheten för kvinnor har minskat i Nyköping sedan år 2006. För män däremot har dödligheten återgått till samma höga nivå efter att ha varit lägre under några år. För båda könen är den alkoholrelaterade dödligheten lägre i Nyköping än i riket. I måttet ingår alla avlidna med en explicit alkoholdiagnos som underliggande eller bidragande dödsorsak.

Dödlighet enligt alkoholindex per 100 000 invånare

	Kvinnor			Män		
	2006-2010	2013-2017	2019-2023	2006-2010	2013-2017	2019-2023
Nyköping	14,5	5,2	7,5	36,6	26,1	39,2
Riket	12,9	12,6	13,5	51,2	42,9	43,1

Källa: Socialstyrelsen, Dödsorsaksregistret

Tillgänglighet av alkohol

Alkoholkonsumtionen påverkas av tillgängligheten på alkohol i form av antal Systembolag, priser, skatter, ombud, antal serveringstillstånd, öppettider samt smuggling, illegal försäljning och langning.

Serveringstillstånd

Kommunen har huvudansvaret för tillsynen av försäljning av alkohol i restauranger och i butiker. Det är även kommunen som beviljar serveringstillstånd. Det finns cirka 18 serveringstillstånd per 10 000 invånare i Nyköping jämfört med cirka 19 i riket som helhet. Antalet serveringstillstånd i Nyköping minskade från 2007 till 2015 för att sedan öka igen. Under 2023 fanns det 86 stadigvarande serveringstillstånd i Nyköping.

Serveringstillstånd per 10 000 invånare

	2007	2009	2011	2013	2015	2017	2019	2021	2023
Nyköping	17,9	18,6	17,0	16,1	14,9	17,5	17,2	17,7	17,9
Riket	16,3	16,2	16,5	17,6	17,9	18,1	18,5	19,0	19,3

Källa: Folkhälsomyndigheten, Tillståndsregistret

Alkoholförsäljning

Alkoholförsäljningen på serveringsställen i Nyköping ökade från 2009 till 2017 för att sedan falla tillbaka. Jämfört med riket är alkoholförsäljningen på serveringsställen i Nyköping klart lägre. Försäljningsvolymerna för spritdrycker, vin och starköl är omräknade till liter 100 % alkohol och mängden 100 % alkohol är därefter beräknad per invånare som är 15 år och äldre.

Alkoholförsäljning på serveringsställen i 100% liter alkohol per person och år exklusive folköl

	2009	2011	2013	2015	2017	2019	2021	2023
Nyköping	0,71	0,80	0,80	0,77	0,86	0,80	0,57	0,70
Riket	0,92	1,01	1,01	0,95	0,92	0,90	0,71	0,95

Källa: Folkhälsomyndigheten, Alkohol- och tobaksregistret

Rattfylleri

Alkohol i trafiksituationer innebär en ökad risk för olyckor på grund av alkoholens negativa effekter på reaktionsförmågan och omdömet. Både alkoholkonsumenterna och andra i omgivningen löper risk att skadas genom alkoholrelaterade trafikolyckor. Studier har visat att en större andel av alla förare är alkoholpåverkade i dödsolyckor än i olyckor utan dödlig utgång. Under de senaste åren har Nyköpings kommun varit hårdare drabbat av rattfylleri jämfört med riket. Det är viktigt att tänka på att antalet anmälda brott har ett samband med polisinsatser.

Antal anmälda fall av rattfylleri per 100 000 invånare

	2009	2011	2013	2015	2017	2019	2021	2023
Nyköping	213	184	178	199	163	155	105	148
Riket	192	180	146	133	117	117	79	100

Källa: Brottsförebyggande rådet

Narkotika

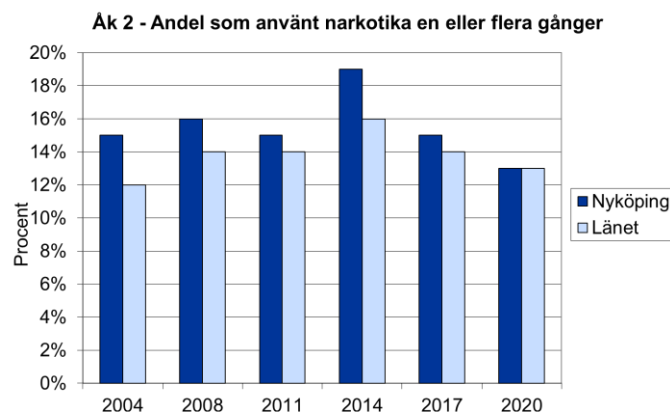
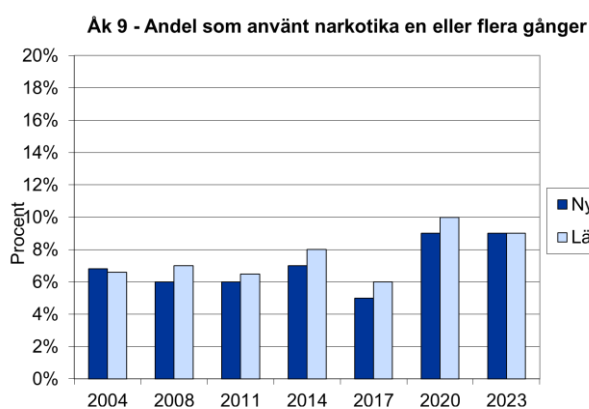
Narkotikabruk innebär ökade risker för både medicinska och sociala skador samt ökad risk för att dö i förtid. Olika typer av psykiska sjukdomar och besvär är också vanligare hos personer med ett skadligt narkotikabruk men även ett mindre regelbundet bruk ger psykisk ohälsa i högre grad. Personer som använder narkotika är ofta mer socialt utsatta och löper kraftigt ökad risk för både fysiska och psykiska sjukdomar än befolkningen i allmänhet. Det är svårt att ge en precis och entydig bild av narkotikabruket och dess förändring över tid, då all icke-medicinsk hantering av narkotika är kriminaliserad. Allt fler får vård för narkotikarelaterade diagnoser och även antalet narkotikarelaterade dödsfall ökar. Stöd- och behandlingsinsatser beskrivs i föregående avsnitt om alkohol.

Narkotikavanor bland unga

Det har skett en klar uppgång vad gäller andelen högstadielärover (årskurs 9) i Nyköping som provat narkotika en eller flera gånger, från 5 procent år 2017 till 9 procent år 2023. Något fler pojkar än flickor i årskurs 9 har provat narkotika.

Bland elever i årskurs 2 på gymnasiet i Nyköping har det skett en klar nedgång, från 19 procent år 2014 till 13 procent år 2020, vilket innebär att kommunen

ligger på samma nivå som länet. Betydligt fler pojkar än flickor i årskurs 2 har provat narkotika. Statistik för 2023 saknas för åk 2.

Källa: Liv & Hälsa Ung

Cannabisanvändning bland vuxna

Resultat från den nationella folkhälsoenkäten visar på samband mellan cannabisanvändning (hasch eller marijuana) och psykisk ohälsa. Bland cannabisanvändarna är det fler som anger en hög grad av besvär som ångslan, oro och ångest. De kan också ha använt antidepressiv medicin under de senaste tre månaderna eller någon gång allvarligt övervägt att ta sitt liv eller försökt ta sitt liv. Sannolikt går sambandet i båda riktningarna: man använder cannabis för att man mår dåligt och man mår dåligt för att man använder cannabis. Cannabisbruket bland vuxna är högre bland män och högre i riket jämfört med Nyköping. På lång sikt har cannabisbruket bland vuxna minskat i kommunen men ökat i riket.

Andel vuxna som använt cannabis senaste året, procent

	Nyköping 2007- 2010	Nyköping 2013- 2016	Nyköping 2019- 2022	Riket 2007- 2010	Riket 2013- 2016	Riket 2019- 2022
Kvinnor	1,0	0,0	0,5	1,2	1,6	1,8
Män	2,6	3,0	2,2	2,7	3,2	3,6
Totalt	1,9	1,5	1,4	2,0	2,4	2,7

Källa: Nationella folkhälsoenkäten (Folkhälsomyndigheten)

Dödlighet i narkotika

Narkotikarelaterade dödsfall är en av de säkrare indikatorerna på narkotika-problemets omfattning och uppgifterna används ofta vid internationell rapportering. Narkotikadödligheten är högst bland män i åldern 25-44 år. Bland kvinnor är narkotikadödligheten numera högst i åldern 45-64 år, men skillnaderna mellan åldersgrupper är små. Dödsfall till följd av narkotika är vanligare bland män än bland kvinnor. Narkotikadödligheten ökade i alla åldrar från år 1987 fram

till början av 2000-talet. De senaste åren har de narkotika-relaterade dödsfallen ökat något bland båda könen. Nyköpings kommun har numera en något högre narkotikarelaterad dödlighet än riket.

Antal döda i läkemedels- och narkotikaförgiftningar per 100 000 invånare

	Nyköping 2006-2010	Nyköping 2019-2023	Riket 2006-2010	Riket 2019-2023
Kvinnor	8,0	9,3	6,6	8,1
Män	6,8	14,3	10,7	12,6
Totalt	7,4	11,6	8,7	10,4

Källa: Socialstyrelsen. Dödsorsaksregistret

Narkotikarelaterade brott

Antalet anmälda narkotikabrott har ökat kraftigt i Nyköpings kommun sedan 2007. Ökningen av antalet anmälda brott kan ha olika förklaringar: antalet brott har ökat, polisen har förstärkt sina insatser och/eller att benägenheten att anmäla brott har ökat.

Antal narkotikabrott per 100 000 invånare

	2007	2009	2011	2013	2015	2017	2019	2021	2023
Nyköping	664	983	1259	1135	1737	1478	1684	2309	1621
Riket	920	1013	1108	1167	1119	1158	1100	1134	1066

Källa: Brottsförebyggande rådet

Dopingmissbruk

Doping utanför idrotten har ökat och blivit ett etablerat samhällsproblem. Den största andelen användare av dopningsmedel finns numera på gym och träningsanläggningar, främst på de anläggningar som har ett större fokus på kraft och styrka än på hälsa. Doping innebär ett missbruk av hormonpreparat och andra läkemedel som har till syfte att öka musklernas styrka och volym. Dopningsmedel är substanser som ökar produktionen eller frisättning av testosteron och tillväxthormon. Det kan bland annat vara anabola androgena steroider (AAS), tillväxthormon och testosteron.

Majoriteten av de som använder dopningsmedel är män mellan 18-34 år som vill förändra sitt utseende genom mer synliga muskler. Debuten sker oftast i 20-årsåldern. Ytterligare skäl till att använda dopningsmedel är viljan att förbättra sin förmåga att slåss och skrämmas och/eller för att förtydliga sin manlighet. De flesta av de som använder dopningsmedel brukar även läkemedel, narkotika och/eller alkohol. AAS bidrar till både fysiska som psykiska förändringar, som till exempel en större kroppsvolym, stryka men även aggressivitet. Det har påvisats att det förekommer ett samband mellan användning av AAS och våld, aggressivitet, kriminalitet och alkohol och narkotikamissbruk. Användning av dopningsmedel kan leda till allvarliga fysiska, psykiska och sociala problem i form av allvarliga depressiva symtom och aggressivitet.

Det saknas säkra data för hur många som använder dopningsmedel i Sverige. Enligt enkäter är konsumtionen oförändrad (cirka 3 procent av befolkningen) men det ökande antalet brott mot dopningslagen samt beslag av dopningsmedel visar att missbruket har ökat. I Nyköping har antalet dopingbrott (bruk, innehav, överlåtelse samt framställning) minskat sedan år 2015. Det är viktigt att tänka på att antalet anmälda brott har ett samband med polisinsatser.

Antal anmälda dopingbrott per 100 000 invånare

	2007	2009	2011	2013	2015	2017	2019	2021	2023
Nyköping	4	10	17	28	46	22	9	16	10
Riket	16	19	83	26	21	21	22	26	22

Källa: Brottsförebyggande rådet

Enligt enkätundersökningen LUPP är användningen av dopingmedel något högre i Nyköpings kommun jämfört med riket totalt sett. Detta gäller dock inte bland tjejerna.

Andel som använt anabola steroider eller andra motsvarande prestationshöjande medel, 16-19 år

	Nyköping	Riket
	2018	2018
Tjejer	1,0	1,8
Killar	7,6	5,7
Samtliga	4,4	4,1

Källa LUPP

Tobak

Tobak är den enskilt största hälsorisk i Sverige enligt Folkhälsomyndigheten. Rökning kan orsaka hjärt-kärlsjukdomar, olika former av cancer och kroniskt obstruktiv lungsjukdom. Passiv rökning kan orsaka samma sorts sjukdomar som aktiv rökning men i mindre omfattning. Flera studier under de senaste åren visar att det nu finns tillräcklig kunskap om snusets skadeverkningar för att avråda från snusbruk.

Rökning är vanligast bland personer med låg utbildning och låg inkomst, och minskningen i andel rökare är större i gruppen med lång utbildning. Rökning är även vanligare i vissa invandrargrupper samt bland personer med homo-, bi- och transidentitet och personer med funktionsnedsättning. Rökningen har minskat i Sverige ända sedan mitten av 1980-talet. Höjd skatt på tobak och ny lagstiftning för rökfria miljöer är två åtgärder som antas ha bidragit till minskningen.

Rökvanor bland vuxna

Totalt sett minskade andelen dagligrökare i riket och Nyköping fram till 2016. Därefter ökade andelen kvinnor som röker dagligen i kommunen. Totalt sett är

andelen dagligrökare något högre i Nyköping jämfört med riket. Tendensen att fler kvinnor än män röker syns nu återigen i Nyköping medan könsskillnaden har suddats ut i riket.

Andel dagligrökare, procent

	2007-2010	2013-2016	2019-2022
Nyköpings kommun	9	7	8
-kvinnor	11	7	11
-män	7	8	6
Riket	13	10	6
-kvinnor	14	11	6
-män	12	9	6

Källa: Nationella folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten

Rökvanor bland gravida

Andelen rökande gravida kvinnor har minskat över tid och Nyköping har en högre andel blivande mödrar som röker jämfört med riket.

Andel rökande blivande mödrar, procent

	2000	2004	2008	2012	2016	2020	2021
Nyköpings kommun	15,8	11,2	8,7	7,4	5,2	3,7	3,5
Riket	12,2	8,7	6,9	5,9	4,7	3,6	3,3

Källa: Socialstyrelsen, Medicinska födelseregistret

Rökvanor bland spädbarnsföräldrar

Sedan 2002 har andelen rökande spädbarnsföräldrar minskat betydligt i såväl Nyköping som i riket som helhet. Andelen rökande spädbarnsföräldrar i kommunen ligger över riksgenomsnittet.

Andel rökande spädbarnsföräldrar, procent

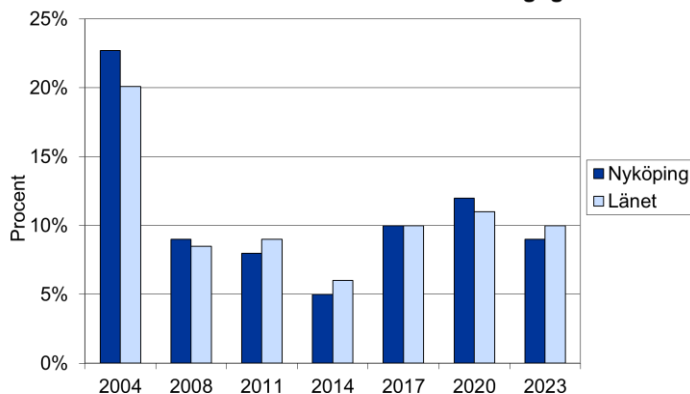
Barnets ålder	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2021
Nyköping										
0-4 veckor	24,3	21,2	14,1	20,0	16,8	18,4	16,8	12,7	13,3	11,4
8 månader	26,2	20,5	14,6	20,5	19,4	19,9	19,1	15,3	13,4	10,5
Riket										
0-4 veckor	21,3	18,2	17,2	16,8	15,9	14,9	14,1	14,0	12,9	10,0
8 månader	22,6	19,3	18,2	17,8	16,9	15,7	14,5	13,9	12,5	9,5

Källa: Socialstyrelsen

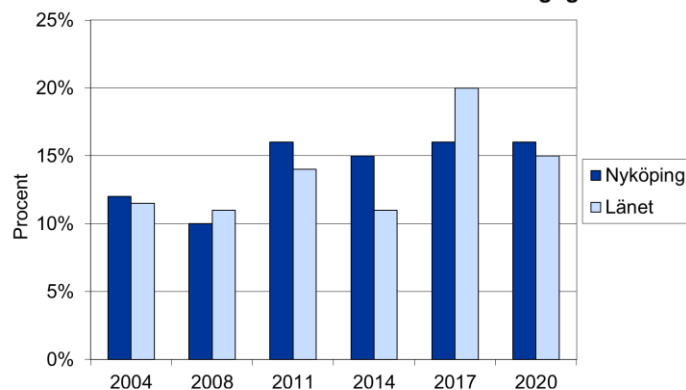
Ungas tobaksvanor

Andelen niondeklassare som röker i stort sett dagligen har minskat från 23 procent år 2004 till 9 procent år 2023. Jämfört med länet i sin helhet finns det något färre rökande niondeklassare i kommunen. Däremot har andelen rökande i åk 2 på gymnasiet ökat från 12 procent år 2004 till 16 procent år 2020 och kommunen låg då över länsgenomsnittet. Statistik för 2023 saknas för åk 2.

Åk 9 - Andel som röker i stort sett dagligen

Åk 2 - Andel som röker i stort sett dagligen

Källa: Liv & Hälsa Ung

Dödlighet i lungcancer

Dödligheten i lungcancer är numera lägre i kommunen än i riket för båda könen. Sedan början av 2000-talet har dödligheten i lungcancer minskat framförallt för män. Tobaksrökning är den enskilt största orsaken till lungcancer och ligger bakom 80 till 90 procent av fallen.

Dödlighet i lungcancer per 10 000 invånare

	Nyköping 2006-2010	Nyköping 2019-2023	Riket 2006-2010	Riket 2019-2023
Kvinnor	5,6	3,9	4,9	4,8
Män	7,6	4,4	6,9	4,8

Källa: Socialstyrelsen, Dödsorsaksregistret

Snusvanor bland vuxna

Snusning ökar risken för cancer i matstrupe och magsäck, dödlig hjärtinfarkt, dödlig stroke, förhöjt blodtryck samt olika typer av munslemhinneförändringar. Snusanvändning ökar också risken för diabetes och metabolt syndrom, för tidig förlösning, reducerad födelsevikt och havandeskapsförgiftning.

Jämfört med riket som helhet är det färre kvinnor som snusar i Nyköpings kommun. Snusandet har ökat i kommunen under senare år.

Andel vuxna som snusar dagligen, procent

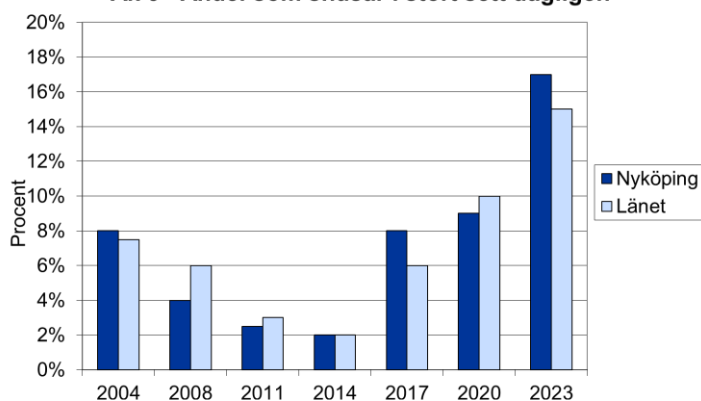
	Nyköping	Nyköping	Riket	Riket
	2010-2013	2019-2022	2010-2013	2019-2022
Kvinnor	3	4	4	6
Män	16	20	19	19
Totalt	9	12	11	13

Källa: Nationella folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten

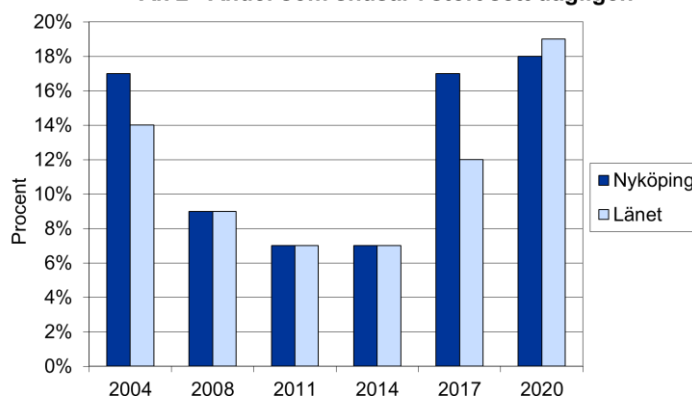
Snusvanor bland unga

Snusandet har ökat bland unga sedan år 2014. För åk 9 låg kommunen klart över länsgenomsnittet år 2023. Statistik för 2023 saknas för åk 2. En trend är att allt fler använder nikotinsnus (vitt snus). Nikotin är ett akuttoxiskt ämne som är starkt beroendeframkallande. På kort sikt kan nikotin försämra blodkärlens funktioner och höja puls och blodtryck, effekter som i förlängningen kan bidra till en ökad risk för hjärt- och kärlsjukdomar.

Åk 9 - Andel som snusar i stort sett dagligen

Åk 2 - Andel som snusar i stort sett dagligen

Källa: Liv & Hälsa Ung

E-cigarett

Att använda e-cigarett har blivit allt vanligare i Sverige de senaste åren bland både ungdomar och vuxna. En anledning till ökningen är framför allt att det finns en okunskap bland både vuxna och ungdomar om hur farlig e-cigarett-användning är. En vanlig missuppfattning är att e-cigarett med frukt- och godissmak är mindre skadliga än de med tobakssmak.

Bland personer som använder e-cigarett är det fler som med tiden börjar röka vanliga cigaretter. Studier visar att e-cigarettanvändning hos unga ökar risken att de senare använder alkohol och cannabis. 13 procent av flickorna och 7 procent av pojkarna i årskurs 9 i Nyköping använder e-cigarett dagligen eller ibland. Andelen ungdomar som använder e-cigarett har ökat kraftigt över tid i såväl Nyköping som i länet.

Andel unga som använder e-cigarett dagligen eller ibland, procent

	Nyköping		Länet	
	2020	2023	2020	2023
Flickor	2	13	1	9
Pojkar	1	7	4	4
Totalt	2	10	3	7

Källa: Liv & Hälsa Ung, åk 9

Spelberoende

Spelberoende anses vara ett folkhälsoproblem då spelproblem får negativa ekonomiska-, sociala- och hälsomässiga konsekvenser för såväl personen med spelproblem som för dennes närstående och för samhället. Personer med spelproblem har ofta en både sämre allmän hälsa och psykisk hälsa än andra. Till exempel är det vanligare att problemspelare har ångest och är deprimerade än personer som inte har spelproblem. Problemspelare konsumerar dessutom i större uträkning än andra alkohol, tobak och narkotika och drabbas oftare av självmordstankar än andra. Det finns också ett samband mellan kriminalitet och våld och spelproblem.

Överdrivet spelande finns i alla befolkningsgrupper och i alla spelformer men vanligast är problemet bland personer som står utanför arbetsmarknaden och personer som har ekonomiska problem eller låg utbildning. Män och unga personer är den största riskgruppen. Cirka 2 procent av invånarna i Nyköping har ett riskabelt spelande. Andelen med riskabelt spelande har varit konstant under de senaste åren och Nyköpings kommun ligger under riksgenomsnittet.

Andel med riskabelt spelande, procent

	Nyköping		Riket	
	2018-2021	2019-2022	2018-2021	2019-2022
Kvinnor	1,2	1,4	1,5	1,4
Män	2,9	2,8	5,6	5,5
Samtliga	2,1	2,1	3,6	3,5

Källa: Nationella folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten

7. KONTROLL, INFLYTANDE OCH DELAKTIGHET

Indikatorer för målområdet:

- Valdeltagande
- Medborgarnas inflytande över kommunens politiska beslut och verksamheter
- Ungas politiska engagemang
- Förvärvsarbetande
- Förtroendevalda uppdelat på kön
- Föräldrapenning uppdelat på kön
- Medlemskap i föreningar
- Kommunens driftskostnad för kulturverksamheter
- Bokutlåning
- Invånarnas syn på biblioteksverksamheten
- Det lokala kultur- och nöjeslivet
- Tillit till andra människor

Kontroll, inflytande och delaktighet är grundläggande förutsättningar för folkhälsan då människor har behov av att känna sig delaktiga samt ha möjligheter att kunna påverka både sina egna liv och hela samhällsutvecklingen. Människor som visar ett positivt engagemang och aktivt deltar i samhällslivet och i kulturella aktiviteter får en större känsla av sammanhang och meningsfullhet vilket leder till bättre hälsa. Samhällen med lågt valdeltagande där få människor känner att det är någon idé att delta i föreningsliv eller att påverka samhällsutvecklingen utmärks nästan alltid av hälsoproblem.

Nyköpings kommun har som mål att alla invånare ska kunna vara delaktiga i samhälls- och kulturlivet oavsett ålder, kön, etnicitet, funktionsnedsättning, sexuell läggning och religion. Med en god tillgänglighet ska alla invånare och övriga besökare på lika villkor komma in i kommunens lokaler, ta del av kommunal information samt delta i kommunalt arrangerade evenemang. Alla brukare inom förskola, skola, omsorg och äldreomsorg ska uppleva att de kan ta del av information och att kunna påverka sin vardag.

Valdeltagande

Valdeltagande är en viktig indikator för att få en bild över folkhälsan i ett samhälle då det ger en bild av i vilken utsträckning människorna tror på demokratins möjlighet att påverka och att det finns ett förtroende för staten/kommunen. Studier har visat att de platser där det är minst sannolikt att folk röstar är samma platser där det är större risk att dö i förtid.

I Nyköpings kommun minskade valdeltagandet i 2022 års kommunval. Totalt röstade 82,7 procent vilket är att jämföra med 80,5 procent i riket som helhet. Den långsiktiga stigande trenden har därmed brutits.

Valdeltagande i kommunfullmäktigevalet, procent

	1998	2002	2006	2010	2014	2018	2022
Nyköpings kommun	81,8	81,3	82,2	83,6	85,3	86,3	82,7
Riksgenomsnitt	78,6	77,9	79,4	81,6	82,8	84,1	80,5

Källa: Valmyndigheten

Valdeltagandet bland förstagångsväljarna minskade betydligt i kommunfullmäktigevalet 2022 jämfört med 2018 års val. 80 procent av förstagångsväljarna gick till valurnorna och det var marginellt över riksgenomsnittet som var 79 procent.

Valdeltagande bland förstagångsväljare, procent

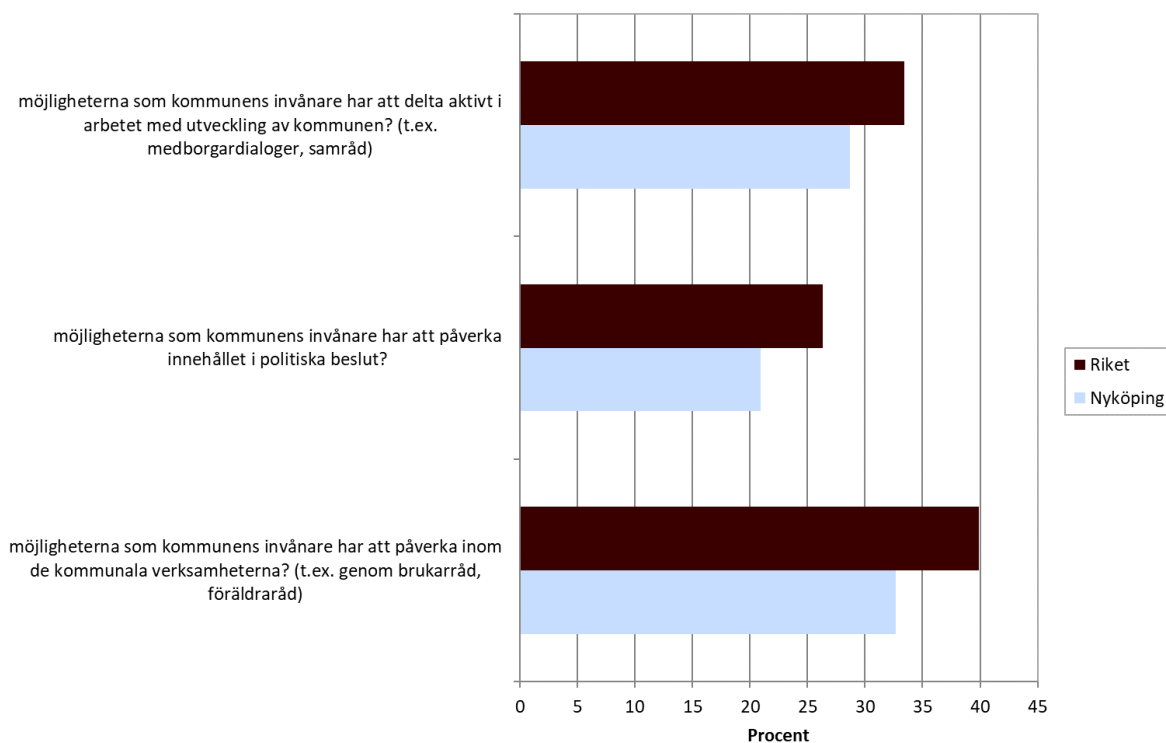
	2006	2010	2014	2018	2022
Nyköpings kommun	72	72	79	84	80
Sverige	71	75	77	82	79

Källa: SCB, Valdeltagandeundersökningen

Medborgarnas inflytande över kommunens politiska beslut och verksamheter

Enligt Statistiska centralbyråns (SCB) medborgarundersökning 2023 ligger Nyköpings medborgares möjligheter att delta aktivt i utvecklingen av kommunen klart under rikets nivå.

Även när det gäller möjligheten att påverka kommunens politiska beslut ligger Nyköping klart under riksgenomsnittet liksom när det gäller möjligheterna att påverka de kommunala verksamheterna.

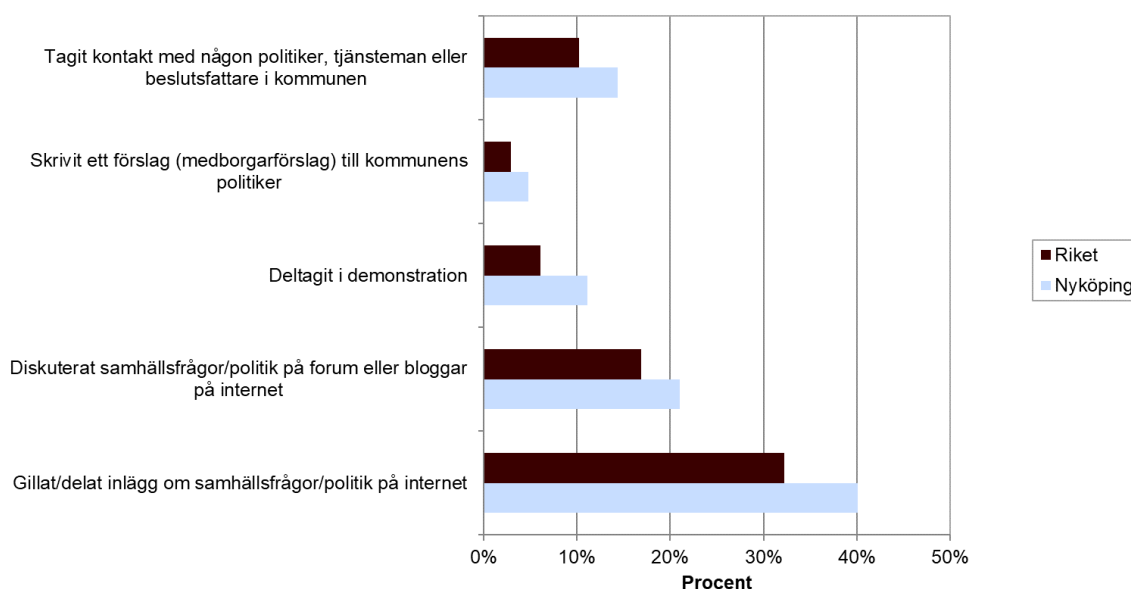
Källa: SCB Medborgarundersökning 2023

Ungas politiska engagemang

I Myndigheten för civilsamhällesfrågor (MUCF) enkätundersökning LUPP (lokal uppföljning av ungdomspolitiken) ställs frågor om ungdomars deltagande i olika aktiviteter som berör inflytande och påverkan. Jämfört med riket i sin helhet är Nyköpingsungdomarna mer benägna att delta i olika aktiviteter som berör inflytande och påverkan.

Det var väldigt få ungdomar som skickat in ett förslag till kommunens politiker. Men 40% av ungdomarna hade gillat/delat inlägg om samhällsfrågor/politik på internet.

Under de senaste 12 månaderna, har du gjort något av följande?

Källa: LUPP 2018, 16-19 år

Förvärvsarbetande

Arbetslivet fyller flera viktiga funktioner för människan. Ett arbete ger utöver en ekonomisk trygghet, även en social gemenskap med en känsla av delaktighet och tillhörighet. Andelen förvärvsarbetande i Nyköping har i stort sett varit oförändrat sedan 2002. Nyköping har en högre andel förvärvsarbetande än riket generellt.

Andel förvärvsarbetande, procent

	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2022
Nyköpings kommun	78,2	79,6	80,1	78,9	80,1	80,0	80,9	81,0	79,2	81,8
Sverige	75,8	76,7	77,5	75,9	77,1	77,3	78,6	79,5	78,3	81,4

Källa: SCB, BAS

Jämställdhet

Jämställdhet innebär att kvinnor och män har lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter vad gäller exempelvis att vårda barn och hem, att ha ett arbete som ger ekonomiskt oberoende och att kunna delta i politiska, fackliga och andra aktiviteter i samhället. Forskning visar att ojämställda levnadsförhållanden orsakar skillnader i hälsa mellan könen. Statistiska jämförelser mellan olika kommuner visar att jämställdheten i landet följer ett tydligt mönster. Jämställdheten är överlägset mest utvecklad i storstadsregionerna. De mest jämställda kommunerna finns i Storstockholm. De kommuner som har lägst jämställdhet är mer spridda över Sverige och de kännetecknas av att de är mindre.

Förtroendevalda uppdelat på kön

Efter valet år 2022 var 49 procent av de förtroendevalda i Nyköpings kommunfullmäktige kvinnor jämfört med 43 procent i samtliga kommunfullmäktige i Sverige. Jämfört med innan valet har andelen förtroendevalda kvinnor i Nyköpings kommunfullmäktige ökat.

Föräldrapenning uppdelat på kön

Det finns två typer av föräldrapenning, dels tillfällig föräldrapenning för vård av sjukt barn (VAB), dels den vanliga typen av föräldrapenning, som till största del tas ut innan barnet börjar förskola (föräldraledighet). 39,6 procent av dagarna med tillfällig föräldrapenning togs ut av pappor i Nyköpings kommun år 2023, vilket är över rikssnittet som låg på 38,6 procent. När det gäller föräldraledigheten så togs 30,0 procent av dagarna ut av pappor i Nyköpings kommun år 2023, vilket är under rikssnittet som låg på 30,6 procent.

Medlemskap i föreningar

Medborgare som är medlemmar och aktivt deltagande i föreningar, frivilligorganisationer, studiecirklar med mera kännetecknar ett samhälle med ett engagemang, nyfikenhet och en vilja att utvecklas. Andelen föreningsaktiva ungdomar i Nyköping har minskat markant sedan år 2004. År 2023 var bara lite drygt hälften av ungdomarna medlem i någon förening enligt enkätundersökningar, vilket är en minskning med cirka 9 procentenheter sedan 2004. Andelen föreningsaktiva är något högre i kommunen än i länet som helhet.

Andel elever som uppger att de är medlemmar i en förening, procent

	Nyköpings kommun			Länet		
	2004	2014	2023	2004	2014	2023
Flickor	60	50	48	60	46	41
Pojkar	63	55	56	58	52	53

Källa: Liv & Hälsa Ung, åk 9

Kommunens driftskostnad för kulturverksamheter

Deltagande i kultur- och fritidsaktiviteter är viktiga för det sociala deltagandet i samhället. Studier har visat att kultur kan motverka och förebygga ohälsa genom förmågan att stimulera människor att ta vara på sin kapacitet, skaffa kunskaper, lära av erfarenheter och bilda sig uppfattningar. Kommuninvånarnas möjligheter att ta del av olika former av kultur påverkas av hur mycket kommunen satsar på kulturutbudet.

Nyköpings kommun satsar relativt mycket pengar på allmän kulturverksamhet. När det gäller biblioteksverksamhet, stöd till studieorganisationer och bidrag till musik- och kulturskolor ligger dock kommunen tydligt under riksgenomsnittet.

Kommunal nettodriftkostnad efter typ av kulturverksamhet kronor/invånare)

	Nyköpings kommun			Riket		
	2002	2011	2023	2002	2011	2023
Stöd till studieorganisationer	54	0	33	66	53	56
Allmän kulturverksamhet	272	257	491	267	347	494
Bibliotek	383	384	460	356	411	502
Musik- och kulturskola	92	120	253	165	204	296
Totalt	800	762	1238	855	1015	1347

Källa: Kulturfakta 2024:7

Bokutlåning

Även att mäta antalet utlånade böcker i en kommun ger en fingervisning av invånarnas engagemang, nyfikenhet och vilja att lära sig, vilket signalerar välmående. Nyköpings invånare lånar 6,4 böcker per person och år, vilket är något högre än riksnittet. Bokutlåningen i Nyköping har minskat på senare år, precis som i riket.

Antal utlånade böcker per invånare

	2003	2007	2011	2015	2019	2023
Nyköpings kommun	8,9	9,4	9,2	7,8	6,9	6,4
Riket	8,5	7,5	7,3	6,4	6,7	6,1

Källa: Kungliga biblioteket

Invånarnas syn på biblioteksverksamheten

Enligt SCB:s medborgarundersökning anser 95,3 procent av kommuninvånarna att bibliotekens utbud av böcker och tidskrifter är ganska eller mycket bra. Kvinnorna är mer nöjda än männen. Nyköpings värde för denna indikator är något bättre än snittet för samtliga kommuner.

Andel nöjda med bibliotekens utbud när det gäller böcker och tidskrifter, procent

	Nyköping		Riket	
	2021	2023	2021	2023
Kvinnor	99,0	96,7	95,9	95,5
Män	93,5	93,4	94,2	93,3
Samtliga	96,1	95,3	95,1	94,5

Källa: SCB medborgarundersökning

Det lokala kultur- och nöjeslivet

Resultaten från flertalet forskningsstudier tyder på att musik, bildkonst, teater eller dans kan förbättra både den fysiska och den psykiska hälsan samt främja social inkludering och samhörighet. Andelen som anser att det lokala kultur- och nöjeslivet är bra eller mycket bra har ökat markant från 2021 till 2023. Kommunen ligger klart över riksgenomsnittet för denna indikator.

Andel nöjda med det lokala kultur- och nöjeslivet i kommunen? (tex. konstatställning, teater, konserter etc.), procent

	Nyköping		Riket	
	2021	2023	2021	2023
Kvinnor	74,5	83,6	62,8	69,3
Män	65,3	76,9	61,1	62,5
Samtliga	69,9	80,3	62,0	65,9

Källa: SCB medborgarundersökning

Tillit till andra människor

Deltagandet i det civila samhället i Sverige är högt jämfört med andra länder, men det skiljer sig mellan olika socioekonomiska grupper. Deltagande i sociala aktiviteter kan stärka människors förtroende för och relationer till varandra, vilket i sin tur ökar den sociala sammanhållningen och gör att människor känner tillit till andra.

Andelen personer som uppgav att de inte tycker att man i allmänhet kan lita på de flesta människor har ökat mer i Nyköpings kommun än i riket på senare år. Andelen som känner låg tillit till andra minskar med stigande ålder. Det var också vanligare att uppgive låg tillit till andra bland personer med högst förgymnasial och gymnasial utbildningsnivå jämfört med personer med eftergymnasial

utbildningsnivå, och bland personer födda utanför Europa och i Europa utanför Norden jämfört med personer födda i Sverige.

Andel som har svårt att lita på andra, procent

	Nyköping		Riket	
	2007-2010	2019-2022	2007-2010	2019-2022
Kvinnor	23,2	29,6	26,8	27,6
Män	20,4	29,3	26,3	28,7
Samtliga	21,7	29,4	26,6	28,2

Källa: Hälsa på lika villkor

8. EN JÄMLIK OCH HÄLSOFRÄMJANDE HÄLSO- OCH SJUKVÅRD

Indikatorer för målområdet:

- Självskattad hälsa bland vuxna
- Självskattad hälsa bland unga
- Psykiskt välbefinnande
- Väntetid för läkarbesök
- Vårdkö för operation
- Hälsopolitiskt åtgärdbar dödlighet
- Förtida dödlighet

Självskattad hälsa

Även om socioekonomiska faktorer sägs vara avgörande för folkhälsan är det viktigt att uppmärksamma hur människorna själva upplever sin hälsa och välmående. Enkätundersökningar som beskriver invånarnas självskattade hälsa ger en övergripande bild för folkhälsan i kommunen totalt sett eller uppdelat på kön, ålder, invånare med utländsk bakgrund med mera.

Självskattad hälsa bland vuxna

Precis som i riket som helhet är den självskattade hälsan i kommunen sämre för kvinnor än för män. Skillnaderna i självskattad hälsa är generellt större mellan grupper med olika utbildningsnivå än mellan könen. Skillnaden mellan hur personer med olika lång utbildning upplever sitt allmänna hälsotillstånd har ökat bland kvinnor sedan 1990. Kvinnor med endast förgymnasial utbildning har haft den minst gynnsamma utvecklingen. Ett dåligt allmäntillstånd är vanligare bland arbetare än bland tjänstemän i alla åldrar.

Andel vuxna med bra eller mycket bra hälsa, procent

	Nyköping		Riket	
	2007-2010	2019-2022	2007-2010	2019-2022
Kvinnor	72	69	69	71
Män	77	74	73	76
Samtliga	74	72	71	73

Källa: Hälsa på lika villkor

Självskattad hälsa bland unga

Det är en högre andel pojkar än flickor som uppger att de mår bra eller mycket bra. I årskurs 9 är det 82 procent av pojkarna som uppger att de mår bra eller mycket bra. Bland flickorna i samma årskurs är det endast 54 procent som mår bra eller mycket bra. Den självuppskattade hälsan för pojkar är högre i Nyköping än i länet som helhet.

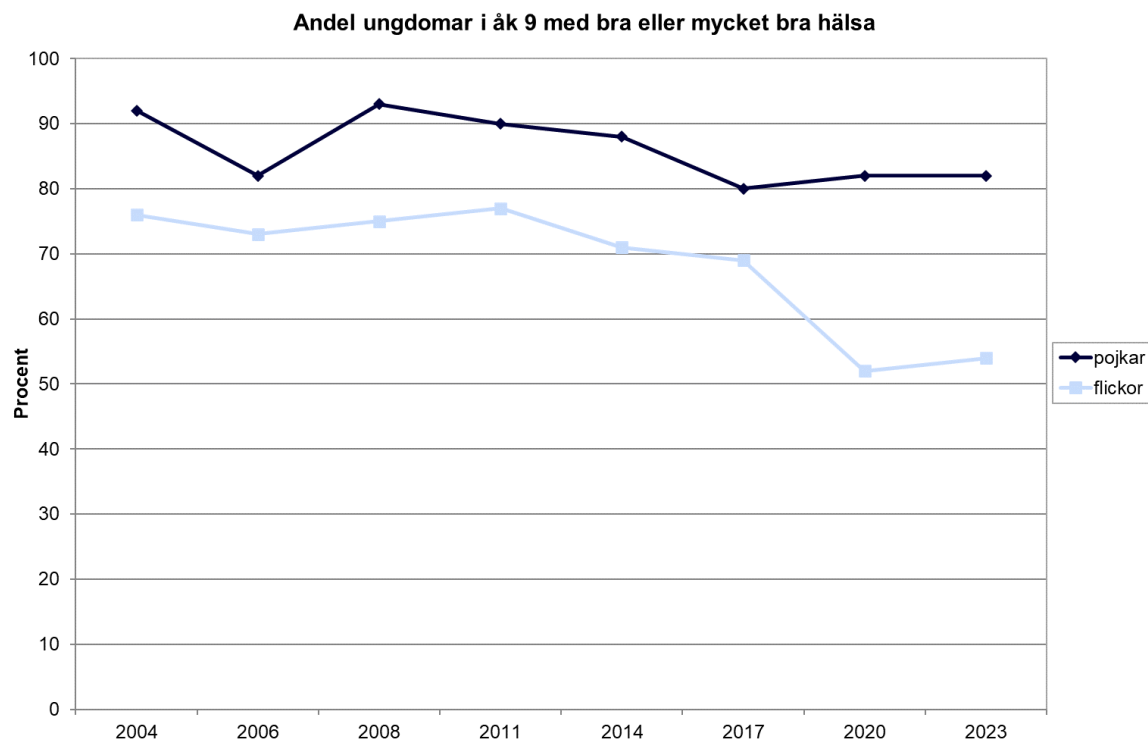
Andel ungdomar som mår bra eller mycket bra, procent

Nyköping	2004	2008	2011	2014	2017	2020	2023
Flickor	76	75	77	71	69	52	54
Pojkar	92	93	90	88	80	82	82
Samtliga	84	84	83	80	74	67	68

Länet	2004	2008	2011	2014	2017	2020	2023
Flickor	76	75	77	69	66	57	53
Pojkar	86	89	89	88	82	79	79
Samtliga	81	82	83	79	73	68	65

Källa: Liv & Hälsa Ung, åk 9

Diagrammet nedan visar att den självuppskattade hälsan har försämrats mer hos flickorna än hos pojkarna sedan år 2004. En liten återhämtning skedde dock från 2020 till 2023 för flickorna.

Källa: Liv & Hälsa Ung, åk 9

Psykiskt välbefinnande

Psykiskt välbefinnande utgör den positiva dimensionen av begreppet psykisk hälsa. Psykiskt välbefinnande handlar inte enbart om frånvaro av sjukdom eller besvär, utan om ett tillstånd som omfattar både välbefinnande och funktionsförmåga. Psykiskt välbefinnande är en grundläggande resurs för att kunna bemästra livets olika svårigheter, med det är också en tillgång för samhället ur en social och ekonomisk synvinkel. Mer konkret handlar det om att kunna balansera positiva och negativa känslor, att känna tillfredsställelse med livet, att ha goda sociala relationer och att utveckla sin inre potential. Det handlar även om att kunna känna njutning, lust och lycka.

Av befolkningen 16–84 år i riket var det 86 procent som 2022 uppgav ett gott eller mycket gott psykiskt välbefinnande. Andelen var något högre bland män än kvinnor, ökade med ålder och var högre bland dem med eftergymnasial utbildningsnivå jämfört med dem med förgymnasial eller gymnasial utbildningsnivå. Det psykiska välbefinnandet för män är högre i Nyköping än i riket som helhet.

Andel med gott psykiskt välbefinnande, procent

2019-2022	Nyköping	Riket
Kvinnor	83	85
Män	91	87
Totalt	87	86

Källa: Nationella folkhälsoenkäten

Hälso- och sjukvårdens betydelse för folkhälsan

Hälso- och sjukvården har stor betydelse för den långsiktiga hälsoutvecklingen genom sin specifika kompetens, auktoritet, breda kunskap och stora kontaktyta mot befolkningen. En hälsoorientering av hälso- och sjukvården innebär en förskjutning i synen på vilka kunskaper och vilka arbetsätt som är mest effektiva för att främja hälsa och förebygga sjukdom. Detta innebär i sin tur en utmaning till vården att utforma strategier som utvecklar det hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbetet, strategier som kan bidra till en generellt sett mer effektiv hälso- och sjukvård.

Tillgänglighet till hälso- och sjukvård

Nyköpings Lasarett är ett länsdelssjukhus med ett upptagningsområde på cirka 80 000 invånare. Lasarettet är ett akutsjukhus med i stort sett samtliga specialiteter. I kommunen finns även en ungdomsmottagning, sex vårdcentraler och fyra distriktssköterskemottagningar. Samtliga vårdcentraler utom en är hälsodiplomerade, vilket innebär att vårdcentralerna bland annat erbjuder rökavvänjning, fysisk aktivitet på recept (FaR), stöd vid riskbruk av alkohol och andra ohälsosvanor. Som underlag får alla patienter fylla i ett frågeformulär med

fem frågor om sin hälsa. Invånarna i Nyköpings kommun har generellt sett en god tillgänglighet till hälso- och sjukvård.

Väntetid för läkarbesök

För att få en fullständig bild av invånarnas tillgänglighet till hälso- och sjukvård måste även väntetiderna beaktas.

Väntetiderna har generellt ökat i både kommunen och länet. Allt färre patienter får komma på läkarbesök inom tre dagar. Under 2024 hade två av Nyköpings sex vårdcentraler kortare väntetider för läkarbesök än Region Sörmlands genomsnittliga väntetid.

Andel patienter som fått medicinsk bedömning av läkare inom tre dagar (andel i procent per vårdcentral jämfört med genomsnittet för regionen)

	Sep. 2019	Sep. 2022	Sep. 2024
Vårdcentralen Bagaregatan	81	79	63
Vårdcentralen Ekensberg	75	75	71
Vårdcentralen KRY Nyköping	85	73	66
Vårdcentralen Min Doktor Vårdcentral Nyköping	82	76	62
Vårdcentralen Stadsfjärden	77	84	78
Vårdcentralen Åsidan	85	90	75
Region Sörmland	77	75	72
Sverige	84	86	88

Källa: Väntetider i vården

Vårdkö för operation

Under år 2024 ökade vårdköerna för operation från maj till augusti för att sedan minska något till september. I september 2024 var vårdköerna till Nyköpings sjukhus något längre än länsgenomsnittet men kortare än riksgenomsnittet.

Patienter som väntar på operation i september 2024

	Väntande patienter totalt	Antal längre än 90 dagar	Andel längre än 90 dagar
Nyköpings lasarett	1 187	477	40
Länet	3 802	1 253	33
Riket	173 924	81 449	47

Källa: Väntetider i vården

Hälsopolitiskt åtgärdbar dödlighet

Med hälsopolitiskt åtgärdbara dödsfall avses dödsfall som orsakats av sjukdomar eller olyckor vilka bedöms kunna påverkas med hälsopolitiska insatser. I måttet ingår dödsfall orsakade av lungcancer, cancer i matstrupe, levercirros och motortrafikolyckor. Statistik finns för närvarande enbart på länsnivå och nationell nivå.

Generellt sett dör män i högre grad än kvinnor i sjukdomar och olyckor som hade kunnat påverkas av hälsopolitiska åtgärder. I Sörmland är antalet döda enligt detta mått högre än riksnittet för kvinnor men lägre än riksnittet för män.

Antal avlidna på grund av sjukdom eller olycka per 100 000, 0-79 år

	Södermanland			Riket		
	2019	2021	2023	2019	2021	2023
Kvinnor	34,3	37,2	40,5	32,8	32,2	32,6
Män	46,1	41,7	34,9	41,7	38,1	38,0

Källa: Socialstyrelsen, Dödsorsaksregistret

Förtida dödlighet

Förtida dödlighet belyser dödligheten under den period av människans liv som är minst förenad med död (25-64 år). Det är en viktig indikator i folkhälsosammanhang eftersom förtida dödsfall ofta kan förebyggas.

Den förtida dödligheten har minskat över tid i både Nyköpings kommun och i riket i sin helhet. Bland kvinnor är den förtida dödligheten lägre i kommunen än i riket medan det för män är tvärtom.

Antal avlidna per 100 000, 25-64 år

	Nyköping	Nyköping	Nyköping	Riket	Riket	Riket
	2006-2010	2013-2017	2019-2023	2006-2010	2013-2017	2019-2023
Kvinnor	201,9	149,7	133,9	177,7	155,9	137,6
Män	285,5	222,9	246,1	281,5	244,4	215,5
Totalt	243,5	186,0	189,5	230,0	200,6	177,1

Källa: Socialstyrelsen, Dödsorsaksregistret

KÄLLFÖRTECKNING

Tryckta källor:

Folkhälsomyndigheten, 2023: Hälsa på lika villkor - Den nationella folkhälsoenkäten.

Folkhälsomyndigheten, 2023: Folkhälsans utveckling, Årsrapport 2023.

Myndigheten för kulturanalys, 2024: Kulturfakta 2024:7 Samhällets utgifter för kultur 2021.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), 2018: LUPP 2018 16-19 år.

Nyköpings kommun, Sociala divisionen, 2018: Kartläggning av hemlöshet i Nyköping 2018.

Polisen, Region Öst, 2022: Trygghetsmätning 2022 - Nyköpings resultat.

Region Sörmland, 2022: Hälsan i Södermanland - en kommunbeskrivning.

Region Sörmland, 2023: Liv och Hälsa Ung 2023, Kommunåterkoppling Nyköping.

Socialstyrelsen, 2023: Kartläggning av hemlöshet 2023.

SCB, 2023: SCB:s Medborgarundersökning - hösten 2023 Nyköpings kommun.

Elektroniska källor:

Arbetsförmedlingen, www.arbetsformedlingen.se

Brottsförebyggande rådet. www.bra.se

Folkhälsomyndigheten. www.folkhalsomyndigheten.se

Folkhälsomyndighetens Folkhälsodatabas. https://fohm-app.folkhalsomyndigheten.se/Folkhalsodata/pxweb/sv/A_Folkhalsodata/A_Folkhalsodata/

Försäkringskassan. www.forsakringskassan.se

IVL Svenska Miljöinstitutet AB. www.ivl.se

Jordbruksverket. www.jordbruksverket.se

Kungliga biblioteket. www.kb.se

Region Sörmland. <http://www.regionsormland.se/>

Socialstyrelsen. www.socialstyrelsen.se

Statistiska centralbyrån (SCB). www.scb.se

Sveriges Ekokommuner www.sekom.se

Valmyndigheten. www.val.se

Väntetider i vården. <http://www.vantetider.se/>

Statistikdatabas Sörmland

Statistikpaket från SCB:

Arbetsökandestatistik tabell ArbSammanfattningK